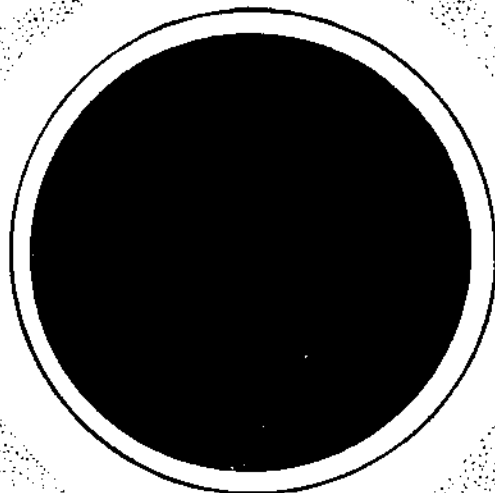


# જીવનના અભિપ્રાય



નંત્રી  
ચીમનલાલ ગોકળદાસ શાહ

વર્ષ ૪ :

: ક્રમાંક ૪૮ :

: અંક ૧૨

गमा त्थु णं भगवाओ महावीरस्स

सिरि रायनयरमज्जे, संमोलिय सव्वसाहुसंमइयं ।

पत्तं मासियमेयं, भव्वाणं मग्गयं विसयं ॥ १ ॥

श्री जैन सत्य प्रकाश

( मासिक पत्र )

विक्रम संवत् १९९५  
अषाढ १६ १४

वीर संवत् २४३५  
शनिवार

धरणीसन १९३६  
शुद्धार्ध १५

वि-ध-य-द-श-न

- १ श्री उपाध्यायपदस्त्रोत्रम् : आ. म. श्री. विजयपद्मसूरिजी : ५६५  
२ ईलादुर्गस्तवनम् : सु. म. श्री. भद्रंकरविजयजी : ५६६  
३ श्रीनभरक्षर महाभक्त माहात्म्य : श्रीयुत सुर्यवंदभार्ग्व अदाभी : ५६८  
ज्ञानविलास और संयमतरंग के रचयिता कौन  
श्रीयुत अगरचंदजी नाहटा : ५७३  
५ पंच तीर्थभासा स्तवन : श्रीयुत भण्डिलाल देशरीयंद : ५७७  
६ आनंदधनछना ओठ पदने भावार्थ : सु. म. श्री यशोभद्रविजयजी : ५७९  
७ सासु बहनां महिरे : सु. म. श्री. सुशीलविजयजी : ५८१  
८ श्री प्रसनचंद्र शर्मा : सु. म. श्री दक्षविजयजी : ५८६  
आगामी अंक : व्य. : ५९३  
९ गोडीछना देशसूचना प्रतिभा-क्षेपो : सु. म. श्री डांतिसागरजी : ५९४

आ गा भी अं क

भील श्रावणु भासमां प्रगट थरो

सत्यात्म

स्थानिक १-८-०

अहारागम २-०-०

छूटके अंक ०-३-०

मुद्रक : नरोत्तम हरमोचिन्द पंड्या, प्रकाशक : श्रीमन्नाथ गोडगडास शाह, मुद्रकस्थान :  
सुभाष प्रिन्टरी सदापोस कोस रोड अमदावाद, प्रकाशनस्थान : श्री नन्दधर्म  
सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय. जेसिंमभाउनी वाडी धीकांठा रोड, अमदावाद.

[ भासिक पत्र ]



[ वर्ष ४ : अंक १२ ]

## ॥ श्री उपाध्यायपदस्तोत्रम् ॥

कर्ता—आचार्य महाराज श्री विजयपद्मस्वरिजी  
(कमांक ४६-४७ थी चालु)  
(आर्यावृत्तम्)

पगसुयक्खंधो दस—ज्जयणाइं बोहदाणनिउणाइं ॥  
जलधारासरिसाई, चियकम्ममलावणयणे य ॥ ४४ ॥  
धीसज्जयणाइ तहा, सुयक्खंधुगं विवागणामसुप ॥  
दुकयसुकयफलाइं, कहापबंधेहि वुत्ताइं ॥ ४५ ॥  
बत्तीससहस्साहिय—चोरासी लक्खजुत्तपयकोडी ॥  
वेरगमयविवागे, णायन्वं पुव्वसमयंमि ॥ ४६ ॥  
के के जीवा दुहिणो, सेवित्ता पावकारणाइ गया ॥  
निरयाइगइं दीहं, एवं पढमे सुयक्खंधे ॥ ४७ ॥  
संसेवित्ता धम्मे, जिणपण्णत्ते य दाणसीलाई ॥  
सग्गइसुक्खं पत्ता, के के विइप सुयक्खंधे ॥ ४८ ॥  
दाणाइसाहगाणं, सुबाहुपमुहाण मव्वसङ्काणं ॥  
चरियं कहियं सुहयं, सुहसिक्खादायगं विउलं ॥ ४९ ॥  
अहकारणाइ चिच्चा, णिम्मलसुहकारणोहसंसेवा ॥  
कायन्वा इय सिक्खा, मिलइ विवागोषसवणेणं ॥ ५० ॥  
उत्पायपढमपुव्वे, पयकोडी दव्वनिट्ठुभावतिगं ॥  
उत्पत्तिव्ययधुव्वं, पवीणपुरिसेहिं पण्णत्तं ॥ ५१ ॥  
अग्गायणीयपुव्वे, लुण्णवइलक्खमाणयपयाइं ॥  
समभेयवीयसंखा, जुगप्पहाणेहि पण्णत्ता ॥ ५२ ॥  
वीरियपवायपुव्वे, वीरियजुयधीरियाण सग्गभावा ॥  
सित्तिलक्खपयाइं, विसालभावत्थजुत्ताइं ॥ ५३ ॥  
सगभंगसियावाया, वरत्थिनत्थिप्पवायपुव्वम्मि ॥  
पथलक्खाइं सट्ठी, विसिट्ठतत्थकलियाइं ॥ ५४ ॥  
णाणप्पवायपुव्वे, पण्णत्तो पंचणाणवित्थारो ॥  
पग्गणा पयकोडि, विसालणाणाविक्खळ्हु ॥ ५५ ॥  
सच्चप्पवायपुव्वे, छहियाकोडी पयाण णायन्वा ॥  
वायगवच्चसरुव्वं, कहिया सच्चाइभासाओ ॥ ५६ ॥

पयकोडी छव्वीसा अप्पपवाय य सत्तमे कहियं ॥  
 अप्पाणो णिच्चत्ते-यरवावगकारगतं च ॥ ५७ ॥  
 कम्मपवायपयाई, एगा कोडी असीइलक्खाई ॥  
 कम्मसरूवं भणियं, बंधोदयदोरणासत्ता ॥ ५८ ॥  
 पच्चक्खणपवाय, चउरासीई पयाण लक्खाई ॥  
 पच्चक्खणसरूवं, भणियं दव्वाइभेएणं ॥ ५९ ॥  
 विज्झापवायपुव्वे, पयकोडी लक्खदसगसंजुत्ता ॥  
 सगसयविज्झा भणिया, गुरुलहुसेणाइया दिव्वा ॥ ६० ॥  
 अंगुट्टपण्हविज्झा, अहिट्टलाहाउ रोहिणीपमुहा ॥  
 विग्गावणोयदक्खा, पणसयमाणा महाविज्झा ॥ ६१ ॥  
 सिरिकल्लाणपवाय, जोइसलागाणरामियाहारी ॥  
 छव्वीसा पयकोडी, पुण्णफलाई विसेसाओ ॥ ६२ ॥  
 पाणावाय पुव्वे, तेरसकोडी पयाण निदिट्ठा ॥  
 बुत्ता सव्वचिइच्छा, आउव्वेयाइया अट्ट ॥ ६३ ॥  
 पाणाइखाउभावा पाणायामाइजोगणिस्संदं ॥  
 पंचमहाभूयाणं, तत्ते पुण्णं समाइट्ठं ॥ ६४ ॥  
 किरियाविस्सालपुव्वे, णव्वपयकोडी कलापरूवणयं ॥  
 छंदोवागरणाई, सिप्पसरूवं विसेसेणं ॥ ६५ ॥

[ अपूर्ण ]

[ आ स्तोत्रतो आहीने आण तेमण शीनवपहमांना श्री इपाध्यायपह पञ्जीनां पीलां  
 पहीनां स्तोत्रो " जैन स्तोत्र वितामणि यो जैन प्रकृत स्तोत्र प्रकाश " नामक ग्रंथमां  
 दुःख समयमा प्रसिद्ध यवानां होनाये आ प्रतिष्ठामा प्रकृत करव गुं भोइइ राण्यु छे. ये  
 अथ श्रीजैनग्रंथ प्रकाशक यक्षा, पंजरापेण, यमराज अ स्थोत्री प्रसिद्ध यशे. ]

पुरातन-अर्वाचीन-इतिहास-प्रतिबद्धं

## ईलादुर्गस्तवनम्

प्रणेता—मुनिराज श्री भद्रंकरविजयजो

( क्रमांक ४६-४७ थी चालु )

( शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् )

अर्हच्छासनभूतिवर्धनचणः पद्भ्यां जगत्पावकः  
 श्रीसूरीश्वरसोमसुन्दरविभुः नानागुणानां निधेः।  
 स्वान्तेषज्जयचन्द्रवाचकमणोराचार्यपद्यार्पणं  
 चक्रे मञ्जुमहामहोन्नततरे श्रीलाभिधे पत्तने ॥ १९ ॥  
 यो वैयाकरणप्रधानपद्वीसकृशोभिकण्ठाग्रकः  
 जग्रन्थान्तसमुच्चयाभिधपदं ग्रन्थं क्रियारत्नकम् ।  
 ऐले पत्तनके दयाकरचणेश्चारित्रपावित्र्यभृत्  
 सः श्रीमान् गुणरत्नसूरिमघवा भद्रं विधत्तां नृणाम् ॥ २० ॥

यः पञ्चाधिशतार्धपट्टपतः श्रीवर्धमानप्रभो-  
 रासीद्धर्मधुरीणहेमविमलः सूरीशपुण्ड्रायितः ।  
 तत्पट्टोदयशैलशृङ्गतरणिर्विद्यासुधासारणि-  
 रानन्दाहमुनीश्वरः स विमलो जज्ञेऽत्र सूरीश्वरः ॥ २१ ॥  
 ऊकेशान्वयदीप्रदीपकमिभः सैद्धान्तिकोत्सकौ  
 वित्तो विश्वतले सुकाव्यकल्या निर्ग्रन्थकण्ठीरवः ।  
 धर्मानन्ददपञ्चविंशतिशत पीणां शिरश्च्छत्रकः  
 जीयाद्विष्टपमण्डपे श्रुतनिधिः श्रीसेनसूरीश्वरः ॥ २२ ॥  
 तत्पट्टाब्धिविकासने विधुतुलः श्रीदेवसूरीश्वरः  
 यः पुण्यातिशयश्चकार विधिनैलेऽस्मिन् प्रतिष्ठात्रयम् ।  
 षड्बाणसुनिशीथिनीपतिमिते संवत्सरेऽजायत  
 तस्यैले पुरि संस्फुरच्छुभमः श्रीसूरिपद्यावहा ॥ २३ ॥  
 यः श्रीमान् कनकाहवाचकविभौ श्रीसूरिनामाङ्किताम्  
 शिष्यालङ्कृतिभाजने सुजनने संस्थाप्य पद्यां वराम् ।  
 तत्पुण्याहनि तस्य नाम निहितं श्रीसिंहसूरीति चा-  
 पिपच्छिष्ययुगेऽत्र प उक्तं शिष्याष्टके पंपदम् ॥ २४ ॥

( शिखिरिणीवृत्तम् )

चतुर्मासं चक्रे हरिदुदधिषड्भूमिशरदि  
 व्रती देवाचार्यस्तदनु पुनरत्यन्तवसुना ।  
 जहांगीरकूराकमणविधिना खण्डितदृष्टत्  
 तदुदध्रे चैत्यं शरखमुनिरात्रीशशरदि ॥ २५ ॥  
 पुननकैर्भल्लैर्नवरसककुपचन्द्रशरदि  
 प्रभग्नं तश्चैत्यं जनकदनदुर्वर्तनकरैः ।  
 मृतानेकप्राणित्रजसमजदुभिक्षसमये  
 विनेयालीजुष्टो जयकमलसूरिर्मुनिहरिः ॥ २६ ॥

( शार्दूलविक्रीडितवृत्तम् )

दृष्ट्वा शोकभरो गतस्पृहवरो ध्वस्तस्मरः सुस्वरो  
 भूस्पृग्भद्रसमुद्रशीतकिरणः सूरीश्वरः श्रीश्वरः ।  
 वाण्या न्यकृतसिन्धुमन्द्रनिनदो बुद्ध्या जितो गीःपतिः  
 कीर्त्या निजितचन्द्रजातिकुसुमः शान्त्याश्रितस्वान्तकः ॥ २७ ॥  
 आनन्दाभिधसूरिपट्टगमना-लङ्कारतिग्मद्युतिः  
 अर्हच्छासनपाकशासनसमः शास्त्राब्धिपारीणकः ।  
 जीर्णोद्धारकृते जगौ सुमतिकं श्रीहेमचन्द्रं मति  
 तश्चैत्यस्य पुरातनस्य शमभूत् सज्जीभव त्वं द्रुतम् ॥ २८ ॥

( त्रिभिर्विशेषकम् ) [ अपूर्ण ]

# શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર-માહાત્મ્ય

લેખક:-શ્રીયુત સુરવ્યંહ પુરુષોત્તમદાસ બદામી

બી.એ., એલ.એલ.બી., રિટાયર્ડ સ્કો. ડો. જ્વ.

[ ક્રમાંક ૪૬-૪૭ થી ચાલુ ]

આ લેખમાંનો જે હપ્તો આ અંકમાં આપવામાં આવે છે તે આ અગ્રહ છપાઈ ગયેલ હપ્તાની પહેલાં આપવો જોઈતો હતો, એટલે કે ક્રમાંક ૪૬-૪૭ માં સંયુક્ત અંકમાં જે હપ્તો છપાયા છે તે આ હપ્તા પછી છપાવો જોઈતો હતો, પરંતુ સરવચ્ચથી આ હપ્તા આગળ પાછળ છપાયા છે, તે માટે અમે ક્ષમા માગીએ છીએ.

આખા લેખનું સળંગ અનુસંધાન મળી રહે તે માટે આ અંકમાં છપાયેલ હપ્તો ક્રમાંક ૪૪ ના હપ્તા પછીનો ગણવો અને ક્રમાંક ૪૬-૪૭ માં સંયુક્ત અંકમાં છપાયેલ હપ્તો આ અંકમાંના હપ્તા પછી ગણવો સમજવો.

વ્યવસ્થાપક

## સિદ્ધ ભગવતોની ઉર્ધ્વ ગતિ અને સ્થિતિ

સિદ્ધ ભગવાનો અહિં શરીરનો ત્યાગ કરીને લોકાગ્ર સુધી ગય છે તે આપણે ઉપર જોયું. ત્યાં આગળ તેમની ગતિ અટકે છે. તેમ થવાનું કારણ એ છે કે ત્યાંથી આગળ ફક્ત આકાશ જ છે અને ધર્માસ્થિતિના બિલકુલ અભાવ છે. આ લોકાગ્ર જ્યાં સિદ્ધ ભગવાનો રહેલા છે તે સિદ્ધ-શીલા પૃથ્વી-જેને ધૃવત પ્રાગભાર અથવા સીતા એ નામ પણ આપેલું છે—ત્યાંથી એક યોગન ઉંચે છે, અને સિદ્ધશિલા સર્વાર્થસિદ્ધથી બાર યોગન ઉંચે છે. આ સિદ્ધશિલા પૃથ્વી નિર્મલ જળના ક્ષિપ્તિ આકારવાળી હોય છે, એનું માપ એક ક્રોડ એંતાત્રીસ લાખ ત્રીસ હજાર બસે ઓગણ-પચાસ (૧૪૨૩૦૨૪૯) યોગન છે; મધ્ય ભાગમાં આક યોગન ઝડી છે અને ચારે બાજુના છેડામાં અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલી પાતળી છે.<sup>૧</sup> સિદ્ધશિલા પૃથ્વીની ઉપરના એક યોગનમાં છેલ્લો ગાઉ આવે તે છેલ્લા ગાઉના છઠ્ઠા ભાગમાં સિદ્ધોની અવગાહના હોય છે.<sup>૨</sup> સિદ્ધોની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના ૩૩૩૩ ધનુષ હોય છે, કારણ કે મનુષ્ય દેહનું ઉત્કૃષ્ટમાન ૫૦૦ ધનુષ હોય છે, અને ઉપર કહ્યું તેમ યોગનો નિરોધ દરતા આત્મપ્રદેશી ત્રીજા ભાગના શરીરને છોડે એટલે આત્મપ્રદેશીની અવગાહના ૫૦૦-૧૬૬૩=૩૩૩૩ ધનુષ રહે. એ જ પ્રમાણે સિદ્ધની જ્ઞાન અવગાહના ૧ હાય અને ૮ અંગુલની હોય. અવગાહનાની સ્થિતિ, કાળ કરતી વખતે શરીરની જેવી હોય તે પ્રકારની રહે છે, ચત્તા હોય, ઉંધા હોય, પાસાભર હોય, એટલા હોય—જે જીવ

૧ જુઓ આ. ગા. ૬૬૦ થી ૬૬૩.

૨ જુઓ આ. ગા. ૬૬૬ થી ૬૭૩.

જેવી રીતે કાળ કરે તે તેવી રીતે સિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધોત્તું સંસ્થાન<sup>૧</sup> અમુક પ્રકારનું નિશ્ચિત હોતું નથી; તેથી એ સંસ્થાનનું નામ અનિત્યરથ આપેલું છે<sup>૨</sup>. જ્યાં એક સિદ્ધ હોય ત્યાં અનન્તા સિદ્ધો હોય છે, તેઓ અન્યોન્યને અવગાહીને રહેલા છે, અને સર્વે લોકાન્તને સ્પર્શ કરીને રહેલા હોય છે<sup>૩</sup>. તેઓ ઔદાગ્રિકાદિ પાંચ શરીરથી રહિત છે, ધન પ્રદેશવાળા જીવો છે, જ્ઞાન અને દર્શનમાં ઉપયોગવાળા હોય છે, કેવલજ્ઞાનના ઉપયોગથી સર્વ પદાર્થના ગુણ્ય અને પર્થાયને જાણે છે, અને કેવલદર્શનથી સર્વ કાંઈ જોઈ રહ્યા છે. એમનું સુખ અનન્ત છે, તે એટલું અપરિમિત છે કે સર્વ કાલના દેવતાના સમુદાયનું સુખ અનન્તગણ્ય કરીએ, અને તેને અનન્તી વખત વર્જીવર્ગિત કરીએ તો પણ તે સુક્રિતના સુખની તુલના પામે નહિં (આ. ૬૮૧). એમના સુખનું વર્ણન ઉપમાના અભાવથી કોઈ પ્રકારે વર્ણવી શકાય તેવું નથી.

કૃતકૃત્ય<sup>૪</sup> હોવાથી એમને સિદ્ધ એ નામથી સંબોધાય છે, કેવલજ્ઞાનથી સર્વ ભાવો જાણના હોવાથી કુદ્ધ પણ કહેવાય છે, ભવાણુંવ પાર પામેલા હોવાથી પારગત પણ કહેવાય છે, આદિ ગુણરચાનના ક્રમે ઉપર ચડેલાં અથવા કથંચિત્ કર્મક્ષેત્રપશમાદિથી સમ્યગ્ દર્શન, પછી જ્ઞાન અને પછી ચારિત્ર એ પ્રકારે પ્રગતિ કરેલા હોવાથી પરંપરાગત પણ કહેવાય છે, તેમજ સકલ કર્મથી વિયુક્ત થવાથી ઉન્મુક્તકર્મકવચ્ચ તરીકે પણ ઓળખાય છે. એ સિવાય અજર, અમર, અસંગ એ નામોથી પણ એમને ઓલાવાય છે.

આવા<sup>૫</sup> અનન્ત ગુણના ફરિયા સમાન શ્રી સિદ્ધ ભગવાનેને કરેલો નમસ્કાર હજારો ભવથી મુકાવે છે, બોધિણીજનો લાભ આપે છે. અપખ્યાનને દૂર કરે છે, અને પરમ-મંગળરૂપ છે. એ સિદ્ધ ભગવાનની આપણે કિંચિત્ પ્રાર્થના કરી લઇએ—

જે<sup>૬</sup> યોગીન્દ્રો, અરિહંત હો કે સામાન્ય કેવલી હો, સમુદ્ધાત કરીને કે કયાં વગર આત્મપ્રદેશોને નિથર કરવા રૂપ શેલેશીકરણ કરીને અયોગી કેવલી થાય છે, અને આયુઃક્ષયના કાળ પહેલાં છેલ્લા એ સમયમાં નામ આદિ અઘાતિ કર્મોની જરૂર પ્રકૃતિ-ઓનો ક્ષય કરી છેરને સમયે આર કે તેર પ્રકૃતિઓનો ક્ષય કરી મોક્ષને પામ્યા તે સિદ્ધ-ભગવંતો મને સિદ્ધિ-મુકિત આપો.

જેમની છેલ્લી અવગાહના પોતાના શરીરના ત્રીજા ભાગ જેટલી ન્યૂન છે, અને તેટલી અવગાહના સાથે જેઓ એક સમયમાં લોકના અગ્રભાગે પહોંચી ગયા છે તે સિદ્ધ ભગવાનો મને સિદ્ધિ આપો.

ધનુષમાંથી છોડેલા આણુની જેમ પૂર્વ પ્રયોગથી, મળ રહિત થયલા અલાણુ એટલે

૧ જુઓ આ. ગા. ૬૭૪.

૨ જુઓ વિ. આ. ગા. ૩૧૭૬-૭૭; આ. ગા. ૬૭૫-૭૬

૩ જુઓ આ. ગા. ૬૭૭ થી ૬૮૪.

૪ જુઓ આ. ગા. ૬૬૭

૫ જુઓ આ. ગા. ૬૮૯ થી ૬૬૨

૬ જુઓ સિરિવાલકાંડા ગા. ૧૧૨૭ થી ૧૨૩૫.

તુંબાની માફક કર્મમલ દૂર થવાથી નિઃસંગપણાથી, કર્મરૂપ બંધનનો છેદ થવાથી એરડાના ફળની જેમ બંધન છેદથી, તથા ધૂમાડાની માફક સ્વભાવથી જેઓની ગતિ ભેદા હોય છે તે સિદ્ધ ભગવાનો મને સિદ્ધિ આપો.

ઇપતપ્રાગ્ભાર એટલે સિદ્ધશિલાના ઉપર નિચ્ચે એક જોજનમાં લોકાન્ત છે ત્યાં જેમનું અવસ્થાન પ્રસિદ્ધ છે તે સિદ્ધ ભગવતો મને સિદ્ધિ આપો.

જેઓ અનન્ત છે, જેમને ફરી જન્મ લેવાનો નથી, જેઓને શરીર હોતું નથી, જેઓને કોઈ પ્રકારની પીડા હોતી નથી, અને જેઓને જ્ઞાનોપયોગ અને દર્શનોપયોગ સમયાન્તરે હમેશાં ચાલુ છે તે સિદ્ધ ભગવતો મને સિદ્ધિ આપો.

જેઓમાં જ્ઞાનાદિ અનંત ગુણો વિદ્યમાન છે, જેઓમાંથી વર્ણુદિ ગુણો જતા રહેતા હોવાથી જેઓ વિગુણુપણુ કહેવાય છે, જેઓમાં સંસ્થાન વર્ણુદિ પ્રતિષેધરૂપ એકત્રિશ ગુણો રહેલા છે, અથવા અષ્ટ કર્મના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થયેલા આઠ ગુણો જેઓમાં જણુય છે, અને જેઓને અનન્ત ચતુષ્ક ( જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને વીર્ય ) નિષ્પન્ન થયેલું છે તે સિદ્ધ ભગવતો મને સિદ્ધિ આપો.

જેમ કોઈ જંગલનો રહેનાર નગરના મોટા મહેલોમાં નિવાસ, મધુર રસવાળા ભોજન વગેરે ગુણોને જાણ્યો છતાં ખીજ જંગલના રહેવાશીઓને તે જણાવવા અસમર્થ હોય છે તેમ જ્ઞાનીપણુ જે સિદ્ધોના ગુણો જાણતાં છતાં ખીજને કહી બતાવવા સમર્થ નથી તે સિદ્ધ ભગવતો મને સિદ્ધિ આપો.

જેને કોઈ કાળે અન્ત આવે તેમ નથી એવું અનન્ત, જેનાથી ઉત્કૃષ્ટ ખીજું કોઈ હોઈ શકે નહિ એવું અનુત્તર, અને જેને જણાવવાને કોઈ ઉપમા આપી શકાય તેવું નથી એવું અનુપમ, અને જેમાં સદાકાળ આનંદ રહેલો છે એવું સદાનન્દ સિદ્ધ સુખ જેઓએ સંપ્રાપ્ત કર્યું છે તે સિદ્ધ ભગવાનો મને સિદ્ધિ આપો.

## આચાર્ય ભગવાનનું સ્વરૂપ

હવે આપણે ત્રીજા પરમેષ્ઠી આચાર્ય ભગવાન વિષે વિચારણા કરીશું. પ્રથમ આપણે 'આચાર્ય' શબ્દના અર્થ સંબંધી વિચાર કરીએ,

૧. આચાર્ય—આ શબ્દ બે શબ્દ ભેગા થઈને થયેલો છે. 'આ' અને 'ચાર્ય' 'આ' એટલે મર્યાદા પૂર્વક, અને 'ચાર્ય' એટલે સેવાય, 'ચર' ધાતુ ઉપરથી આ શબ્દ બનેલો છે એ બે શબ્દ ભેગા થાય એટલે જે મર્યાદાપૂર્વક સેવાય-સેવા કરાય તે એવો અર્થ થઈ શકે, અર્થાત્ જ્ઞાનશાસનના અર્થના ઉપદેશક હોવાથી તેની ( જ્ઞાન શાસનના અર્થની ) આકાંક્ષા રાખનારાઓથી જેઓ વિનયરૂપ મર્યાદાપૂર્વક સેવાય તે.

૨. જ્ઞાનાચાર, દર્શન ચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર—એ પાંચ પ્રકારના આચારમાં શ્રેષ્ઠ હોય તે આચાર્ય કહેવાય.

૩. 'આ'—એટલે મર્યાદાપૂર્વક, 'ચાર' એટલે વિહાર; જેઓ મર્યાદાપૂર્વક વિહારમાં શ્રેષ્ઠ છે તે આચાર્ય કહેવાય.



૪. 'આ'—એટલે ઇપત્-કાંઈક-અપરિપૂર્ણ અને 'ચાર' એટલે હેરિક-દૂત, એ બે ભેગા થાય એટલે આચાર શબ્દ થાય. તેનો અર્થ ચાર જેવા એમ કરી શકાય, એટલે યુક્તા-યુક્ત વિભાગનું નિરૂપણ કરવામાં જે ચતુર શિષ્યો તે શિષ્યોમાં યથાર્થ શાસ્ત્રનો ઉપદેશ કરવામાં જેઓ સાધુ ( નિપુણ ) તે આચાર્ય કહેવાય.<sup>૧</sup>

આ પ્રમાણે જુદી જુદી રીતે આચાર્ય શબ્દના અર્થ કરવામાં આવે છે. ૨ એ આચાર્ય ભગવાન પાંચ આચારને અનુક્રમરૂપે પોતે આચરે છે, વ્યાખ્યાનદ્વારા તેનો ઉપદેશ આપે છે, અને પડિલેહણુ આદિ ક્રિયાદ્વારા એ આચાર દર્શાવે છે, તેથી મુમુક્ષુ-ઓથી તેમની સેવા કરાય છે. આચાર્ય ભગવાન સૂત્ર અને અર્થ બન્નેના જાણુદાર હોય, ઉત્તમ લક્ષણુવાળા હોય, મન્ડળના મેધીભૂત એટલે આધારભૂત સ્થંભ-નાયક હોય, ગણુની ચિંતા પ્રવૃત્તક આદિને સોંપેલી હોવાથી તેનાથી મુક્ત થયેલા હમેશાં પંચાચાર પાળવામાં ઉદ્યમવંત હોય અને બીજાઓની પાસ પળાવવામાં ઉપદેશથી અને ક્રિયાથી સાવધાન હોય, તપ,<sup>૩</sup> નિયમ અને જ્ઞાનરૂપ વ્રક્ષપર આરઠ થયેલા અનન્ત જ્ઞાનવાળા તીર્થકર ભગવાન ભવ્ય જ્ઞાનેને બોધ કરવા માટે તે વ્રક્ષ પરથી જ્ઞાનરૂપ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી ગયેલા છે અને તે પુષ્પોને યુદ્ધિરૂપી પટમાં ગણુધર મહારાજએ ઝીલી લઈ સૂત્ર ગૂંથી રાખ્યાં છે તે સૂત્રો અને તેના અર્થનું જ્ઞાન પોતે મેળવેલું હોય છે અને તે જ્ઞાન તેઓ શિષ્યોને આપવા માટે હમેશાં તત્પર હોય છે, ૪ અનેક પ્રકારે શાસ્ત્રોમાં ગણુવેલા, છત્રીશ ગુણોએ કરીને જેઓ યુક્ત છે, તથા આચાર સંપત્, ક્રુત સંપત, શરીર સંપત, વચન સંપત વાચન સંપત, પ્રયોગમતિ સંપત અને સંગ્રહપરિજ્ઞા સંપત એ આઠ પ્રકારની સંપત્ અથવા વિભૂતિવાળા, તેમજ આચારવિનય, ક્રુતવિનય, વિક્ષેપણુ વિનય, અને દોષપરિઘાત વિનય-એ ચાર પ્રકારના વિનય યુક્ત હોવાથી જેઓ પરમ ઉપકાર કરી રહ્યા છે એવા સ્વપર હિતકારી આચાર્ય ભગવાન સર્વદા પૂજ્ય છે. ૫ એમને કરેલો નમસ્કાર પણ અરિહંત અને સિદ્ધ ભગવાનને કરેલા નમસ્કારની માફક હજારો ભવથી મુકાવે છે, બોધિબીજની પ્રાપ્તિ કરાવે છે, અપખ્યાન દૂર કરે છે અને પરમ મંગળરૂપ છે. આવા પરમ હિત કરનાર શ્રી આચાર્ય ભગવાનના ગુણુગ્રામનું રમરણુ કરવા પૂર્વક આપણે વંદન કરીએ.

૧ જે આચાર્ય ભગવાન પાંચ પ્રકારના આચારને પોતે આચરે છે અને લોકોના અનુ-મ્મલ માટે સદા પ્રકટ કરે છે તે આચાર્ય ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

૧ આ ઇપત્ અપરિપૂર્ણા ઇત્યર્થઃ । ચારા હેરિકા ચે તે આચારાઃ ચારકલ્પાઃ ઇત્યર્થઃ । યુક્તાયુક્તવિભાગનિરૂપણનિપુણા વિનેયાઃ, અતસ્તેષુ સાધવો યથા-વચ્છાસ્ત્રાર્થોપદેશકતયા ઇતિ આચાર્યાઃ ।

૨ જુઓ: વિ. આ. મા. ૩૧૯૦

૩ જુઓ: આ. મા. ૧૦૬૪—૬૫

૪ જુઓ: પ્ર. સા. મા. ૫૪૧ થી ૫૪૬ પૃ. ૧૨૮-૨૯

૫ જુઓ: આપરશક સૂત્ર, પૃ. ૪૪૮

૬ જુઓ: સિદ્ધિવાણી મા. ૧૨૩૬ થી ૧૨૪૪.

જેઓ દેશ કુલ જાતિ રૂપ આદિ અનેક ગુણોથી સંયુક્ત છે, અને યાદગી જમાનામાં મુખ્ય હોય છે તેઓને હું નમસ્કાર કરું છું.

જેઓ હમેશ અપ્રમત્ત હોઈ રાજ કથા, દેશ કથા, ભક્ત કથા અને સ્ત્રી કથા આદિ વિકથાઓથી વિરક્ત હોય છે, કોઈપણ કથાગોનો જેમણે સર્વથા ત્યાગ કરેલો છે, અને હમેશ ધર્મોપદેશમાં મગ્ન હોય છે એવા સમર્થ આચાર્ય ભગવાનોને હું નમસ્કાર કરું છું.

જેઓ પંચાચારમાં વિસ્મૃત થનારાઓને સારણા (સ્મારણુ-યાદ કરાવવું), અશુદ્ધ આચરણાદિ કરનારાઓને વારણા (વારવું), અધ્યયન આદિમાં ચોચણા (પ્રેરણા), અને પ્રસંગે કઠોર વચન સંભળાવીને પણ પડિચોચણા કરે છે, અને આ પ્રમાણે સારણા, વારણા, ચોચણા અને પડિચોચણા કરી પોતાના ગમ્મચની રક્ષા કરે છે તે આચાર્ય ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

જેઓ સૂત્રનું રહસ્ય જાણીને પરોપકાર કરવામાં તત્પર રહી તત્ત્વના ઉપદેશનું દાન કરી રહ્યા છે તે આચાર્ય ભગવાનને હું નમસ્કાર કરું છું.

સૂર્ય સમાન પ્રકાશને કરતા અરિહંત ભગવાનો અને ચંદ્ર સમાન પ્રકાશને કરતા સામાન્ય કેવલજ્ઞાની ભગવાનો અસ્ત પામ્યે છતાં દીવકની પેઠે જગત્માં પદ્મથીને પ્રકટ કરે છે તે આચાર્ય ભગવાનોને હું નમસ્કાર કરું છું.

જેઓના ઉપર અતિશય પાપનું આક્રમણ થઈ રહેલું છે, અને તેથી જેઓ સંસાર-રૂપી મહાન્ અધકૂપમાં પડી રહેલા છે તે જીવોનો જેઓ નિસ્તાર કરે છે તે આચાર્ય ભગવાનોને હું નમસ્કાર કરું છું.

જેઓ જીવોનું માતા, પિતા અને બાંધબંધ વગેરે કરતાં પણ અધિક કાર્ય સાધે છે તે આચાર્ય ભગવાનોને હું નમસ્કાર કરું છું.

જેઓ ઘણી લઘિવ્યઓથી સમૃદ્ધ હોવાથી અતિશયવાળા છે, અને જ્ઞાનશાસનને દીપાવવા રાગ સરખા છે, અને ચિન્તા રહિત છે તે આચાર્ય ભગવાનોને હું નમસ્કાર કરું છું.



‘ज्ञानविलास’ और ‘संयमतरंग’ के

## रचयिता कौन

लेखक :-श्रीयुत अगरचन्दजी नाहटा

‘यशविलास’ और ‘विनयविलास’ के साथ आज से करीब ६० वर्ष पूर्व ‘ज्ञानविलास’ और ‘संयमतरंग’ नाम के दो और पदसंग्रह गुजराती लीपी में प्रकाशित हुए थे। उस संग्रह में कर्ताका स्पष्ट नाम, प्रकाशक ने कहीं सूचित किया देखा नहीं गया, पर उसके बाद भीमसी माणेक ने (द्वितीय आवृत्ति, संवत् १९५८) उस सारे संग्रहग्रन्थ को ‘श्री वैराग्यो-पदेशक विविध पदसंग्रह’ के नाम से नागरी लीपी में प्रकाशित किया। उसमें उन्होंने ‘ज्ञानविलास पं० ज्ञानसारजी कृत छे’ इन शब्दों में उसके रचयिता ज्ञानसारजी होने का लिख दिया, अतः इन पदों के कर्ता ज्ञानसारजी के नामसे प्रसिद्ध हो गए। और उसीके आधार से पं० नाथुरामजी प्रेमीने भी अपने ‘हिन्दी जन साहित्य का इतिहास’ नामक निबंध, जो कि जबलपुर में सप्तम हिन्दी साहित्य सम्मेलन में पढ़ा गया था, उसमें पृ० ७८ में इस प्रकार लिख दिया—

“८ ज्ञानसार या ज्ञानानन्द-आप एक श्र्वेताम्बर साधु थे। संवत् ११ (१८?) ६६ तक आप जीवित रहे हैं। आप अपने आप में मस्त थे और लोगों से बहुत कम सम्बन्ध रखते थे। कहते हैं कि आप कभी कभी अहमदाबाद के एक स्मशान में पड़े रहते थे। ‘सज्जाय पद अने स्तवन संग्रह’ नामके संग्रह में आपके ‘ज्ञानविलास’ और ‘संयमतरंग’ नामसे दो हिन्दी पदसंग्रह छपे हैं, जिनमें क्रमसे ७५ और ३७ पद हैं। रचना अच्छी है। आपने आनन्दधन की चौबीसी पर एक उत्तम गुजराती टोका लिखी है जो छपचुकी है। इससे आपके गहरे स्वानुभवका पता लगता है।”

प्रेमीजी ने एक परिवर्तन तो अवश्य किया है कि ज्ञानसार के साथ पदों के अन्त में आते हुए ज्ञानानन्द, जो कि इसके वास्तविक कर्ता हैं, उनका नाम भी लिख दिया है, पर उन्होंने ने इन दोनों को एक मानकर जो बातें लिख दी है वह भ्रान्त धारणा है। संवत् १८६६ और आनन्दधन चौबीसी बालावबोध यह वास्तव में श्रीमद् ज्ञानसारजी का ही है। यद्यपि

१ प्रस्तुत बालावबोध गुजराती में न हो कर राजस्थानी-मारवाड़ी भाषा में है, पर भीमसी माणेक ने उसका परिवर्तन करके उसे साररूप (याने मूल पूरा नहीं) गुजराती भाषा में छपाया है। प्रेमीजी ने उसीके आधार से यह लिख दिया है।

वे १८९८ तक जीवित थे पर उनके रचित प्रस्तुत बालावबोध का समय सं. १८६६ का ही है अतः प्रेमीजी ने उसीके आधार से इनका समय लिखा है यह स्पष्ट है। साथ ही साथ उनके अहमदाबाद के स्मशान में रहने का उल्लेख तो ठीक है, पर स्थानका नाम बीकानेर होना चाहिए, क्यों कि ज्ञानसारजी ने बीकानेर के स्मशानों में ही बहुत वर्षों तक या अपने जीवनका बहुतसा अन्तिम समय व्यतीत किया है। श्रीमद् बुद्धिसागर सूरिजी ने अपने 'आनन्दघन पद संग्रह भावार्थ' नामक ग्रंथ के पृष्ठ १५९ में यही बात सूचित की है कि "श्रीमद् ज्ञानसा(ग)रजी पण बीकानेरना स्मशान पासे झुंपडीमां साधुना वेषे रहेता हता" और यह है भी ठीक।

हमने श्रीमद् ज्ञानसारजी रचित विशाल साहित्य का परिपूर्ण अन्वेषण किया है और उनके जीवन संबंधी बहुत सामग्री संग्रहीत की है, जिसे स्वतंत्र संग्रह के रूपमें प्रकाशित करने का विचार है। आप एक असाधारण प्रतिभाशाली कवि, अनुभवी व आध्यात्मिक मस्त योगीराज थे। बीकानेर, जैसलमेर, जयपुर, आदि के नरेश भी आपकी बड़ी श्रद्धा करते थे।

जबसे मैंने प्रेमीजी के उक्त उल्लेख को पढ़ा और उक्त संग्रहग्रन्थ का अवलोकन किया तभी से मैंने पहले तो निर्णय कर लिया था कि इन पदों के वास्तविक रचयिता ज्ञानसारजी नहीं पर ज्ञानानन्दजी हैं और वे दोनों भिन्न भिन्न अध्यात्मोपासक योगी कवि हैं। पर ज्ञानानन्दजी कौन थे? इस विषय में निश्चितरूप से कहने का कोई साधन मेरे पास नहीं था। रा. रा. मोहनलालजी दलीचंदजी देसाई महोदयने, जब उन्हें यह ज्ञात हुआ कि हमने श्रीमद् ज्ञानसारजी के संबन्ध में गंभीर अन्वेषण किया है तब, उन्होंने भी हमसे पूछा कि—ज्ञानविलास आदि के कर्ता कौन हैं? तब भी मैंने इतना तो स्पष्ट लिख दिया कि इनके कर्ता ज्ञानसार तो नहीं हैं, और जैसा कि पदों के अन्त में आता है, ज्ञानानन्दजी ही हैं। इनके गुरुका नाम भी पदों के अन्त्य पदानुसार चारित्रनिधि या चारित्रनिधि है यह भी हमारी धारणा थी, लेकिन तथाविध साधनों के अभाव से इसका अंतिम निर्णय नहीं हो सका।

इस बार जब मैं बम्बई आदि स्थानों में यात्रार्थ गया तो उपाध्याय सुखसागरजी के शिष्योंसे यह ज्ञात हुआ कि इनके गुरु चारित्रनिधिकृत एक ग्रन्थ उन्हें उपलब्ध हुआ है। संभवतः मैंने उस ग्रन्थ को देखा भी था, पर समयाभाव से उसकी प्रशस्ति नोट नहीं कर सका। पर उस स्मृति के आधार पर मैंने देसाई महोदय को यह सूचना दे दी कि वे खरतर गच्छ के हैं और जिनरंगसूरि शाखा के आज्ञानुवर्ती थे। इन सब बातोंका सप्रमाण विशेष परिचय इसी लेख में दिया जा रहा है।



- पद-१ आदि गाथा—चारित्रपति श्री चारित्र पार्श्व नवनिधि श्रीगृहध्वेय ।  
 पद-१ अन्त—चारित्रनन्दि श्री संततिदायक पार्श्वचारित्र जिन ज्ञेयं । ५।  
 पद-२ अन्त—निधिचारित्र आदर ज्ञानानन्द रमायो । ३।  
 पद-३ अन्त—चारित्र नवनिधिसरूप ज्ञानानन्द भाई । ४।  
 पद-४ अन्त—तत्परंग चारित्रनन्द ज्ञानानन्द वास के । ३।  
 पद-४१ अन्त—नवनिधि चारित्र आदर ज्ञानानन्द समर ले । ४।

इसी प्रकार सभी पदों के अन्त में कहीं 'नवनिधि चारित्र ज्ञानानन्द', कहीं 'निधिचारित्र ज्ञानानन्द' और कहीं 'चारित्र ज्ञानानन्द' रूप से कर्तानि अपना परिचय दिया है, जो उपर्युक्त वंशवृक्षानुसार ही है। अतः हमारे कथन में कोई सन्देह का अवकाश नहीं रह जाता।

अब चारित्रनन्दिजी के उपर्युक्त ग्रन्थों का संक्षिप्त परिचय दे दिया जाता है जिससे ज्ञानानन्दजी का समय भी निश्चित हो सके।

१ पंचकल्याणक पूजा-संघत् १८८८ संभवनाथजी के ज्यवन कल्याणक के दिन कलकत्ते में महतावचन्द आदि श्रावकों के आग्रह से रचित। इसकी सं. १९२९ में अभीरचन्दजी की लिखी १४ पत्र की प्रति कुशलचन्द्र पुस्तकालय में है। पत्र चिपक जाने से कहीं कहीं पाठ नष्ट हो गया है।

२ नवपद पूजा।

३ इकवीस प्रकारी पूजा।

४ रत्नसार्धशतक-सिद्धांतों के दोहन स्वरूप १५१ बोलमय १७ पत्रों की, स्वयं कर्ता के हस्ताक्षरों में लिखी यह प्रति उपाध्याय सुखसागरजी के शिष्यों के पास बम्बई में है। इसकी रचना संघत् १९०९ में कृष्णाष्टमी के दिन इन्प्रनगर-इन्दोर के पिप्पली (बाजार) धर्मशाला में ऋषभदेवस्वामी के प्रसाद से अपने शिष्य कल्याणचारित्र और प्रेमचारित्र के लिये की गई व प्रति लिखी गई।

इन ग्रन्थों में पंचकल्याणक पूजा में खरतरगच्छोय अक्षयसूरिजी के पट्टधर श्रीजिनचन्द्रसूरिजी की आज्ञानुसार प्रस्तुत पूजा बनाने का उल्लेख है, अतः आप खरतरगच्छ की जितरंगसूरि शाखा-लखनऊवालों-के आज्ञानुवर्ती थे यह भी स्पष्ट हो जाता है। संभव है उक्त शाखा के लखनऊ आदि के भंडारों का निरीक्षण करने पर आपकी व आपके शिष्य ज्ञानानन्दजी आदि की अन्यान्य कृतियां भी उषलब्ध हों, और उस के आधार से ज्ञानानन्दजी का जीज्ञानाम क्या था यह भी निश्चित हो सके।

सुप्रसिद्ध कविवर्य श्री लावण्यसमय विरचित

## पंच तीर्थमाला—स्तवन

संभाटक—श्रीयुत माल्युदास केशरीयंद राधनपुरवाणा

### १ शत्रुंजय तीर्थ

आदिजे आदिजे आदि जिजेसइजे,  
पुडरीक पुडरीक गिरि सिण्णुगार के;  
रायण्णुभ समोसया जे पुरव पुरवनवाळुं वार के ॥ १ ॥ आ०  
आदि ते आदि लण्णुं न्णुं गुणु वण्णुं तेडना,  
मनरंग मानव देव दाणुव पाय पूजे तेडना;  
लण येरासी पुरव पोढा आयु जेडनुं न्णुं,  
शेत्रुंजसामी रिसडनामी ध्यान धवतुं आण्णुं ॥ २ ॥

### २ दीप्पोद्र तीर्थ

दीपो जे दीपो दीप्पोद्रमंडणो जे,  
भीपो जे भीपो अभीअ समान के;  
शांती लण्णुंमर सोलमो जे,  
सोडर्ध जे सोर्धि सोवनवान के. ॥ ३ ॥ दीपो जे दीपो०  
दीप्पोद्रमंडण इरितभंडणु दीडजे दादीद्र सूरजे  
सेवता संकट सविअ नासे पुण्णया वांछित पूरजे;  
सूर करीअ भाया सरणु आया, पारेयो लण्णु राभीजे,  
दाता लवेरो दया केरो दान मारग दाभीजे ॥ ४ ॥

### ३ गिरिनार तीर्थ

गिड्णो जे गिड्णो गढ गिरिनारिनो जे,  
जस सिर जस सिर नेम कुमार जे;  
समुद्रविजय रायां कुलतिलो जे,  
शिवादेवी शिवादेवी तण्णो महार के ॥ ५ ॥ गिड्णो  
गिरिनारि गिड्णो कुंजर देभी छिर्ध डरणी छे सणी,  
नवरंग नवेरी नेम केरी करीस पूण नव लणी;  
जिण्णो चित्त मिठी दया दीठी राणी रण्णुल परडरी,  
संसार टाली शीयल पालो वेणी मुगती वधु वरी ॥ ६ ॥

## ૪ જીરાવલા તીર્થ

બસ્યું એ બસ્યું દેવજીરાવલઈ એ,  
 કરસ્યું એ કરસ્યું સફલ વિહાર કે;  
 સાથ મિલ્યો સંઘ સામઠો એ,  
 પૂજેવા પૂજેવા પાર્શ્વનાથ. ॥ ૭ ॥ બસ્યું કે૦  
 જીરાવલો જગનાથ બાણી હીઈ આણી વાસના,  
 મન માન મોડી હાથ જોડી ગાઈસ્યું ગુણ પાસના;  
 ઠમ ઠોલ ઠમકે ધુધર ધમકે રંગ રૂડી રાશિના,  
 પ્રભુ ધ્યાન ધરતાં સેવ કરતાં સુખે આવે આશિના ॥ ૮ ॥

## ૫ સાચોર તીર્થ

સાચો એ સાચો જિન સાચોરનો એ,  
 ત્રિભુવન ત્રિભુવન મંગાણ વીર કે;  
 ધીરપણે જિણે તપ તપ્યા એ,  
 સોવન સોવન વન્ન સરીર કે ॥ ૯ ॥ સાચો૦  
 સાચોર સામી સદાએ સાચો પરમલ ચિહ્નું દિસિતપપઈ,  
 પ્રભુ પાસ પ્રચુરઈ આસિ પૂરઈ ભપ જોગીસર જપઈ;  
 શશિ સુર મંડલ કાને કુંડલ હીઈ હાર સોહામણો,  
 જિનરાજ આજ દયાલ દેખી ઉપનો ઉલટ ઘણો ॥ ૧૦ ॥

પંચ એ પંચ તીરથ પર ગડાએ,  
 પાંચે એ પાંચે મેરૂ સમાન કે;  
 પાંચે તીરથ જે સ્તવે એ,  
 તિહાં ધરધર નવય નિધાન કે;  
 તિહાં ધર ધર કોડી કલ્માણુ કે,  
 તિહાં ધર ધર અચલ વધામણાં એ;  
 મુનિ લાવણ્યસમય લણે એ ॥ ૧૧ ॥

ઈતિ શ્રી પંચતીર્થમાલાસ્તવન લખ્યા સં. ૧૮૨૭ અષાઠ વદી ૯

કર્તા—મુનિલાવણ્યસમય.

નોંધ:—આ સ્તવનની નકલ લુણાવાણ દેરા કરી જૈન બંડારની હસ્તલિખિત પ્રત ઉપરથી કરી છે. આના કર્તા મુપ્રસિદ્ધ ક્વિ લાવણ્યસમય છે. આમાં આદીશ્વર, શાંતિનાથ, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરસ્વામીની સ્તુતિ કરી છે.



શ્રીમાન્ આનન્દધનજી વિરચિત

# એક પદનો ભાવાર્થ

સંગ્રહક—સુનિરાજ શ્રી યશોભદ્રાવજયજી

[ રાગ— આશાવરી ]

અવધૂ સો જોગી ગુરૂ મેરા. ઇન પદકા કરે રે નિવેડા ॥ અવધૂં ॥  
તરૂવર એક મૂળખિન છાયા, ખિન પુલે ફલ ખાગા;  
શાખા પત્ર નહિ કહ્યું ઉનકુ, અમૃત ગગને ખાગા. ॥ અં ૧ ॥

શ્રીમાન્ આનન્દધનજી મહારાજ કહે છે કે જે આ પદનો ખુલાસો કરે તે અવધૂત યોગી મારો ગુરૂ જાણવો.

અહિં આત્મને વૃક્ષની ઉપમા આપી છે. પણ આત્મા અનાદિ કાળથી છે તેથી વૃક્ષની જેમ આત્માને મૂળ નથી. આત્મા અરૂપો છે તેથી તેની, વૃક્ષની જેમ છાયા પડતી નથી. તેમજ વૃક્ષની પેઠે પત્ર-શાખા અને પુલ પણ નથી. છતાં પણ આત્મારૂપ વૃક્ષને સિદ્ધાશિલારૂપ ગગનમાં અમૃતરૂપ મોક્ષ ફળ લાગે છે. અર્થાત્ આત્મા સકલ કર્મોના ક્ષય કરી પરમાત્મપદ પામે છે.

તરૂવર એક પંખી દોઉ બેઠે એક ગુરૂ એક ચેલા;  
ચેલેને જુગ ચુનચુન ખાયા, ગુરૂ નિરંતર ખેલા. ॥ અં ૨ ॥

શરીરરૂપ વૃક્ષમાં આત્મા અને મનરૂપ બે પંખી બેઠા છે. આત્મા ગુરૂ છે, અને મન ચેલો છે. ગુરૂરાજ ચેલાજીને હિત શીખામણો આપો કાબૂમાં રાખવા કોશીશ કરે છે, પણ અચલ સ્વભાવવાળા ચેલાજી તો ઈંદ્રિયોના વિષયોમાં લપટાઈ જાય છે અને બાહ્ય પદાર્થોને અણીને ખાય છે, પણ આત્મારૂપ ગુરૂ પોતાના જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રરૂપ શુભોમાં લીન બની હમેશાં ખેલ્યા કરે છે.

ગગન મંડલકે અધબીચ કુવા, ઉડાં હે અમીકા વાસા;  
સગુરા હોવે સો ભરભર ખીવે, નગુરા જવે ખ્યાસા. ॥ અં ૩ ॥

ચૌદ રાજલોકરૂપ ગગન મંડળના મધ્ય ભાગમાં તિરર્છા લોક આવ્યો છે. તેમાં મનુષ્ય ક્ષેત્રો છે. એ ક્ષેત્રોમાં જિનેન્દર દેવોનો જન્મ થાય છે. અને તેઓ કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યા પછી ધર્મદેશના આપે છે. તેથી મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં શ્રુતધર્મ અને ચારિત્ર ધર્મરૂપ અમૃતથી ભરેલો કુવો છે. સુગુરૂને

શિષ્ય એ કુવામાંથી અમૃતના પ્યાલા ભરી ભરીને પાવે છે અને આનંદ અનુભવે છે પણ નશુરો તેો તરસ્યો પાછો જાય છે.

ગગન મંડલમેં ગઉઆ વિહાણી, ધરતી દુધ જમાયા;  
માખન થા સો વિરલા પાયા, છાસે જગત ભરમાયા. ॥ અ૦ ૪ ॥

શ્રી જિનેશ્વર દેવોના સુખરૂપ ગગન મંડળમાં વાણીરૂપ ગાય વિહાણી. એ ગાયમાંથી નીકળેલા ઉપદેશરૂપ દુધનો માનવલોકમાં જમાવ થયો. અને એ દુધમાંથી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ માખણનો ઉત્પત્તિ થઈ એ માખણને કોઈક વિરલા પુરૂષો પામ્યા—પામે છે અને પામશે. બાકી મિથ્યાત્વના પત્તમાં સપડાયેલા છવો, સ્વમત કદાબ્રહ્મ, કલેશ અને વિતંડાવાદરૂપ ખાટી છાશથી ભરમાયા, ભરમાય છે અને ભરમાશે.

થડખિનું પત્ર પત્ર ખિનું તુંખા, ખિનજીભ્યા ગુણ ગાયા;  
ગાવનવાલેકા રૂપ ન દેખા, સુગુર સોહી ખતાયા. ॥ અ૦ ૫ ॥

તંબુરો તુંખડામાંથી ખને છે અને તુંખડાના વેલાને તેો થડ-પત્ર-પુખ્પ હોય છે પણ આ આત્મારૂપ તંબુરાને એવું કંઈ નથી એને આત્મારૂપ ગવૈયો વગાડે છે અને તેથી એ આત્મારૂપ તંબુરો પ્રભુના ગુણગાન ગાય છે. તુંખડાના તંબુરાની જેમ આત્મારૂપ તંબુરો કોઈનાથી ઉત્પન્ન નથી, અને તેનું રૂપ પણ દેખાતું નથી. એવો આત્મા સુગુરએ ખતાવ્યો છે.

આતમ અનુભવ ખિન નહિ જાને, અંતર જ્યોતિ જમાવે;  
ઘટ અંતર પરખે સોહી મૂરતિ, આનન્દધન પદ પાવે. ॥ અ૦ ૬ ॥

માનવી સમ્યક્ જ્ઞાન વિના જીવાજીવાદિ નવ તત્ત્વોના સૂક્ષ્મ વિચારોને જાણવા શક્તિમાન થતો નથી. જ્યારે શક્તિમાન થાય છે ત્યારે જ આત્મ તત્ત્વનો નિશ્ચય કરી શકે છે. અને ત્યારપછી આત્માનો જ્ઞાન જ્યોતિનો પ્રકાશ કરે છે. આવી રીતે ઘટરૂપ શરીરમાં રહેલા જ્ઞાનાદિ ગુણોવાળા અન્તર આત્માને જે પરખી શકે છે તે જ વ્યક્તિ શાશ્વત આનંદથી વ્યાપી ભોક્ષ પદ પામે છે.

[ આ પદની આ છટ્ટો કડીના છેલ્લા ચરણમાં કવિએ પોતાનું નામ સૂચવ્યું છે. ]

કાવિતીર્થનાં સુપ્રસિદ્ધ

# સાસુ-વહુનાં મંદિરો

લેખક—મુનિરાજ શ્રી સુશીલવિજયજી  
( ગતાંકથી પૂર્ણ )

## સર્વજિતપ્રાસાદના શીલાલેખનો સારાંશ

સમ્રાટ અકબર જેવા મુગલ આદલાહને પ્રતિભોધ પમાડનાર જગદ્ગુરૂ શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરજી અને શ્રી વિજયસેનસૂરીશ્વરજી જેવા મુનિ પુગવો કે જેમણે જગતની અંદર ધર્મનો વિજય વાવટો ફરકાવી, મરણાંત કબ્લે પયુ શત્રુજ્યાદિ મહાન પરમ પવિત્ર તીર્થોનાં અમરપટ્ટાઓ લખાવી અને શાસનની ઉન્નતિ કરી, પોતાની કીર્તિને જગતની અંદર વાવચ્ચંદ્રદિવાકર સુધી કાયમ રાખી છે, તેમની વિદ્વતા સાધુતા, તેમજ અન્ય રચનાની આધુનિક જ્ઞેન અગર જ્ઞેનેતર વિદ્વાનો અંકી અવાળે પ્રશંસા કરે છે. એ મહાપુરુષોએ અનેક તીર્થોનો ઉદ્ધાર કરતાં આ કાવી તીર્થોનાં ગગનચૂંબી જિનલયોનો પણ ઉદ્ધાર કરાવરાઓ છે. પરિણામે અત્યારે પણ એ સાસુ-વહુનાં દેવાલયો જ્યવંતાં વર્તી રહ્યાં છે. એનો ઇતિહાસ શિલાલેખોના વિવરણ ઉપરથી જનતા સહેજે સમજી શકશે.

## શિલાલેખનો સારાંશ

ૐ નમઃ શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી આદલાહ અકબર જલાલુદ્દીને અત્યંત માનનીય જગદ્ગુરૂ શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી હીરવિજયસૂરીશ્વરના પટ્ટભાવક ભદ્રારક શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી વિજયસેનસૂરિ ગુરુમહારાજને નમસ્કાર થાઓ.

[ ૧ ]<sup>૧</sup> કલ્યાણની પંક્તિની સિદ્ધિ કરનાર જે જે ચારિત્રવંત ભગવંતને, જેને અંતર આત્માનું સ્વરૂપ મળેલું છે એવા સમસ્ત યોગીઓ, વાંછિત ફળના સિદ્ધિ માટે એક ચિત્તે ધ્યાન કરે છે, એવા શ્રી નાભિ રાગના પુત્ર શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ કે જે સુરાસુરેન્દ્રોથી સેવિત છે, તે ભક્તિવંત પુરુષના અંતઃકરણને ઉત્તમ સુખો આપનારા થાઓ.

[ ૨ ] વા વર્ધમાનસ્વામીની પાટે દ્વાદશાંગીની રચના કરનાર શ્રી સુધમાસ્વામી થયા. જેઓ મુક્તિમાં પધાર્યા છતાં પણ ભાવી પ્રાણીઓના કલ્યાણમાં સહાયક છે.

૧ અહીં તેમજ આ લેખના આગળના ભાગમાં આ પ્રમાણે ચૈરેઆફના પ્રારંભમાં કોંસ[ ] માં જે અંક આપેલ છે તે અંક મૂળ શિલાલેખમાંના તે તે અંકના શ્લોકના અનુવાદનો દર્શક સમજવો.

[૩] ત્યારપછી તેમની પાટે નવમા સુસ્થિત નામના આચાર્ય થયા. તેઓ ક્રિયા, જ્ઞાન, તેમજ ગુણના ભંડાર હતા. તેમનાથી કોટિક<sup>૨</sup> નામનો ગચ્છ નીકળ્યો.

[૪] તે કોટિક ગચ્છમાંની વજ્રશાખાના આંદ્રકુલમાં જે જે સુરિપુંગવો થયા તેમના ઝળહળતા પ્રભાવને સદ્ધુદ્ધિવાન કોણ કહી શકે તેમ છે ? ( અર્થાત્ કોણુ સમર્થ છે, કેવળજ્ઞાની સિવાય કોઈ નહીં. )

[૫] પદ્મપરેપરાયે યુગાબ્ધિ પ્રમાણુ માટે ક્રમશઃ જગત્ચંદ્રસૂરિ ગણુનાયક થયા, તેઓ નિરંતર આચ્છતપ (આંખીલનું તપ) કરતાં હોવાથી તેમને "તપા"<sup>૨</sup> એવા પ્રકારનું બિરુદ પ્રાપ્ત થયું હતું.

[૬] તેમના વંશને વિષે ક્રમશઃ ક્રિયા જ્ઞાનમાં શુદ્ધ એવા સુવિહિત આચાર્યો પદ શ્રી માટે થયા. (આનંદવિમલસૂરિ)

[૭] તે શ્રી આનંદવિમલસૂરિએ ક્રમતરૂપી અંધ કુવામાં પડેલા પ્રાણીઓને ઉદ્ધાર કરેલ હોવાથી તેમનું નામ માત્ર સાંભળતાં કોને અપાર આનંદ ન થાય ? (અર્થાત્ સર્વ પ્રાણીઓને થાય. )

[૮] તેમની પાટે જગતવિખ્યાત શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વર થયા, તેમણે સમ્યક્ પ્રકારે તપાગણુ (તપાગચ્છ)નો સારામાં સારો ફેલાવો કર્યો.

[૯] તેમની પદિ શાંત રસથી ભરપૂર છે અનંતઃકરણરૂપી સરોવર જેમનું એવા શ્રી હીરવિજય ગુરુમહારાજ આ જ તપાગચ્છમાં થયા.

[૧૦] તે જ શ્રીમાન્ હીરવિજયસૂરીશ્વરે સાહિ શ્રી અકબર આદશાહના હૃદયરૂપી મૂર્ચિમાં વાવેલ કર્ણુરૂપી કર્ણપદ્મને અનૂતરસરૂપી વાણીથી સિચન કરીયું હતું, જેના પરિણામમાં અજ્ઞાવાધિ પણુ આપણે જેઈ શકીએ છીએ કે, 'અમારી પરગની ઉદ્ધૈષણુ,' "શત્રુજન તીર્થપર લેવાતો કર માફ" અને "રાજ્ય તરફથી મળેલું સન્માન" વગેરે.

૧ ભગવાન મહાવીરસ્વામીની આઠમી પાઠના આચાર્ય શ્રી સુહરિતસૂરિને ૧૨ પ્રધાન શિષ્યો હતા, જે પૈકીના પાંચમા અને છઠ્ઠા શિષ્ય આં સુસ્થિત તથા આં સુપ્રતિભક્ષે ઉદયગિરિની પહાડી પર કોડવાર સૂરિમંત્રનો લખ કર્યો આથી જનતાએ તેઓને "કોટિક"<sup>૨</sup> તરીકે ભઠેર કર્યો, અને તેમનો શિષ્ય-સંઘ પણુ વીં નિઃ સંઘ ૩૦૦ ભગવત્તમાં 'કોટિક-ગચ્છ' ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા.

( "તપગચ્છની ઉત્પત્તિ" શૈર્ષિક મુનિરાજ શ્રી દર્શનવિજયજી (દિલ્હીવાળા)ના લેખમાંથી. )

૨ "અહો સાક્ષાત્ તપામૂર્તિ છે" એમ કહી ચિત્તોડાધિશ રણા જૈનસિંહે વીરનીવાંણુ સંવત્ ૧૭૬૬ વિક્રમ સંવત્ ૧૨૯૬માં આચાર્યશ્રી જગતચંદ્રસૂરિને 'તપા'ની પદવેથી અલ્પ ફૂલ કર્યો, ત્યારથી તેઓને શિષ્ય પરિવાર 'તપગણુ' નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. એ સીસોદીઆ રાજવંશે પણુ તપગચ્છને ચેતાનો માન્યો છે. પછીના મેવાડના રાજ્યોની વિજ્ઞાપિઓ, નગર શેઠના કુટુંબનો સંબંધ અને તપગચ્છીય આચાર્યો-શ્રી પૂજેલું આનંદસુધી થતું સન્માન આ વાતની સાક્ષી પૂરે છે.

( "તપગચ્છનાં ઉત્પત્તિ" શૈર્ષિક લેખમાંથી. )

[૧૧] તેમની પાટે શ્રીવિજયસેનસુરિવર ધ્યા, જેઓ હાલ જગતમાં વિદ્વાન ઉપાધ્યાય તથા મુનિ સમુદાયે કરીને સહિત જયવંત વર્તે છે.

(અર્થાત આ મંદિરના પ્રતિ કાપક તેઓ પેતે હોઈ આ શિલાલેખ લખાઓ ત્યારે તેઓ વિદ્યમાન હતા.)

[૧૨] ન્યાય વ્યાકરણ વગેરે અનેક શાસ્ત્રોના અભ્યાસ વડે કરીને જેમણે “કુર્વાલસરસ્વતી” બિરૂદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું, જેમણે સાહિ શ્રી અકબર આદશાહની સભામાં પોતાના પ્રકાશવડે સર્વ વાદીઓનાં વાણીની કુક્તિઓ વડે જીતી લીધા હતા—

[૧૩] તેમના અચ્ચુકમદનો અસ્વાદ ત્રેવાગા ભ્રમર સમાન ગતુર્વિધ સંધ મહાન કાર્યો કરતો છતો નિરંતર જયવંતો વર્તો !

[૧૪-૩૨] આ ક્રમયે ગુજરાત (ગુજરાત) દેશના આભુવણ રૂપ વડનગર શહેરમાં નાગર લઘુ શાખાના ભદ્રસયાણા ગોત્રમાં ગાંધી દેવાલ નામે પ્રખ્યાત સર્વોત્તમ ધર્મકાર્યો કરનાર પુરૂષ થયો. તેને અહુઆ નામનો પુત્ર હતો. તેને ‘લાડિકા’ નામનો પુત્ર થયો. તેને પત્ની નામે પત્ની હતી. તે શ્રીલવંતી હતી. તેની કુક્ષિથી લાડિકાને બાહુઓ અને ગંગાધર નામે બે પુત્રરત્નો થયા. તે બન્નેમાં બાહુઓ બહુ જ દાનેશરી, ધૈર્યવાન તેમજ ઉદાર હોવાને વખત થોડા જ સમયમાં વ્યવહારીઓમાં મુખ્ય થયો.

તેને પોપટી અને હીના નામે બે પત્ની હતી. તેમનાથી ત્રણ ગુણવાન પુત્રો ઉત્પન્ન થયા. પત્ની પોપટીની કુખેથી પ્રથમ પુત્ર કુંવરજી થયો. તે સુપાત્રદાનમાં અત્યંત મગ્ન રહેતો હતો, એટલું જ નહીં પણ પૂજ્ય પિતાના પંથમાં જ પ્રવૃત્તિ કરવાથી તથા ગુણગ્રાહી હોવાથી તેને પિતાના યજ્ઞને ઘણો જ વધાર્યો.

દ્વિતીય પત્ની હીનાદેવીની કુક્ષિથી ધર્મદાસ અને સુવીરદાસ એમ બે પુત્ર-રત્નો ઉત્પન્ન થયાં. ક્રમે ઉમ્મર લાયક થતાં ધન કમાવવા માટે પરદેશ જવાની અભિલાષા પ્રમદી. સ્થંભનપુરના અધિકાતા પાર્શ્વનાથ પ્રભુના પ્રાસાદથી સર્વસુખને આપનાર એવું ત્રંબાવતી કે જે હાલ ખંભાત તરીકે મશહૂર છે, ત્યાં પોતાના પરિવાર સહિત બાહુઆ શેઠ નિવાસ માટે આવ્યા હતા. અને ત્યાં જ તેમને કીર્તિ, ધન, દોહત, સંતાન વગેરે ઘણા જ સારા પ્રમાણમાં પ્રાપ્ત થયાં હતાં, એટલું જ નહીં પણ અકબર આદશાહ પ્રતિઓષક જગદ્ગુરૂ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજનો મહાન સમાગમ થયો હતો. સૂરીશ્વરજીની સુધાવર્ષીણી વાણીના વસાદથી તરત જ તેમને તત્ત્વજ્ઞાનનું ભાન થયું, એટલું જ નહીં પણ મિથ્યામતિને તિલાંજલી દઈ જૈનધર્મમાં દૃઢ શ્રદ્ધાવાન થયા. તેમના પ્રવળ પુષ્કોદયથી, તેઓ સન્માર્ગમાં જ પ્રવૃત્તિ કરતા હોવાથી તેમજ તેઓ કોઈ પણ પ્રકારનો પાપ-આધાર નહીં કરતા હોવાથી તેમના ગૃહ મંદિરમાં સર્વ સંપત્તિઓ સ્થિર થઈને રહી હતી. ધર્મમાં ચિત્ત રાખવાથી તથા સાધનિક અનુષ્ઠાનનું પોષણ કરવા સાધુઓનો સત્કાર કરવા કંગાલ દીન દુઃખી દરિદ્રિને અનુકંપા દાન આપવાથી, તથા સગાસંબંધીઓમાં માન રાખવાથી

આ બાબુએ વિશ્વમાં પ્રખ્યાત એવું, શત્રુજય ( સિદ્ધગિરીજ )ની ખ્યાતી ધરાવનાર શ્રી કાવીતીર્થનું મંદિર ઈટ, લાકડા અને માટીનું બનાવેલું બહુ જ જીર્ણ થઈ ગયેલું જોઈ તેમના આંતરણમાં સદ્ભાવ ઉદ્ભવ્યો કે જે આનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવું તો મારી લક્ષ્મી સફળ થાય અને અહર્દિધર્મ પામેલા આ મનુષ્યબવનો પણ લાભ મમે. આવા પ્રકારનો સર્વોત્તમ વિચાર આવવાથી તેમણે યતના પૂર્વક શ્રી કાવીતીર્થમાં પોતાના પુણ્યાર્થે સોળસો ને ઝોગણપચ્ચાસ (૧૬૪૯)માં પોતાની કમાયેલી અઢળક લક્ષ્મી વડે શ્રી ઋષભદેવપ્રભુનો નવો પ્રાસાદ બનાવરાવ્યો અને તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીમદ્ વિજયસેનસૂરિએ કરી. આ પ્રાસાદના મૂલ નાણક પ્રથમ જિજ્ઞેશ્વર શ્રી યુગાદિપ્રભુ આદિનાથજી છે. મંદિરનું શિખર મગનમંડલને અડવા જાય છે. આવો બધ્ય પ્રાસાદ પૃથ્વીપર “વાવશ્રંદ્રિવાકર.” જ્યવંતો વર્તો. આ ગામ પણ શ્રી યુગાદિ પ્રભુના પ્રાસાદના પ્રભાવથી સદાને માટે સમૃદ્ધિવાળું રહ્યું.

॥ ઇતિ પ્રશસ્તિ : ॥

### શિલાલેખ ૩૫ મઘ લખાણનો સારાંશ

આ ગુર્જરમણડલમાં (ગુજરાતમાં આવેલા) વડનગરમાં નાગર કોમમાં લઘુશાખા બદ્રસિયાણા ગોત્રમાં લ ડિકા ગાંધીને તેમની પત્ની પતાથી આહુઆ (આહુઆ) નામે પુત્ર થયો. તે આહુઆએ પોતાના ત્રણે પુત્રો કુંવરજી, ધર્મદાસ અને સુવીરદાસ સાથે સંવત ૧૬૪૯ માં શરુ શુદ્ધ ૧૩ને સોમવારે સ્વય કમાયેલ અઢળક લક્ષ્મી ખરચીને કાવીતીર્થમાં પોતાના પુણ્યાર્થે સર્વજીવ નામે શ્રી ઋષભદેવનો પ્રાસાદ બનાવ્યો, અને તેની પ્રતિષ્ઠા તપમચ્છનાથક ભદ્રારક પુરંદર શ્રી હીરવિજયસૂરિની પાટને દીપાવનાર શ્રી વિજયસેનસૂરિએ કરી. તે આ પ્રસાદ સદાકાળ જ્યવંતો વર્તો.

### શ્રી વિજયસેનસૂરિજીનો ટુંક પરિચય

આ શિલાલેખમાં શ્રી વિજયસેનસૂરિજી મહારાજ સંબંધી મુખ્ય લક્ષણ છે એટલે તેમના સંબંધી કંઈક પરિચય આપવામાં આવે તો યોગ્ય જ લેખાશે. આ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજનો પરિચય “જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ”માં આ પ્રમાણે આપેલ છે—

“૮૦૯ વિજયસેનસૂરિનો પરિચય થોડો કહીએ—સં. ૧૬૩૩માં સૂરતમાં ચિંતામણિ મિત્ર વગેરે પડિતોની સભા સમક્ષ બ્રૂષણુ નામના દ્વિગંધરાચાર્ય સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરી તેમને નિરૂત્તર કર્યા હતા. ( વિજયપ્રશસ્તિ સર્ગ ૮, શ્લોક ૪૨ થી ૪૯ ) અમદાવાદના ખાનખાના સં. ૧૬૩૯-૧૬૪૬ને ઉપદેશથી પ્રસન્ન કર્યો હતો. અને યોગશાસ્ત્રના પ્રથમ શ્લોકના તેમને ૭૦૦ અર્થ કર્યા હતા. કહેવાય છે કે તેમણે પોતે કાવી, ગંધાર, અમદાવાદ, ખંભાત, પાટણુ વગેરે સ્થળોમાં લગભગ ચાર લાખ જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. તેમના ઉપદેશથી તારંગા, શંખેશ્વર, સિદ્ધાયલ, પંચાસર, રાણુપુર, આરાસણુ અને વીજપુર વગેરેનાં મંદિરોના ઉદ્ધાર થયા હતા. સ્વ. સં. ૧૬૭૨ (તેમના ચરિત

માટે જીઓ વિજયપ્રશસ્તિ કાવ્ય, યાકુશલે સં. ૧૬૪૬માં આગ્રામાં રચેલો લાભોદય રાસ, પ્રકાશ્યું કૃતિઓ.)”

( શ્રી જૈનસાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ પૃ. ૫૫૫-૫૫૬ )

“સમ્રાટ અકબરે તેમને “કાલીસરસ્વતી”નું બિહાર આપ્યું હતું. ૧૬૭૧માં તેમને સ્વર્ગવાસ થયો.

(“જૈનાચાર્યોનો ઔપદેશિક પ્રભાવ” શીર્ષક દિલ્હીવાળા ન્યાયવિજયજીના લેખમાંથી)

આ ઉપરાંત મૂર્ચપુર (સુરત)માં પણ “શ્રી સુજ્ઞમંડનપાર્શ્વનાથ”ની પ્રતિષ્ઠા તેમણે કરાવેલી છે, જેને માટે દીપવિજયજી કૃત ‘સુરત મઝલ’માં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે—

“સંવત્ સોલ અગન્યાસીક કાલા માસ સુનરાસીક;  
સુરીસેન ગોપીદાસ થાયે સુજ્ઞમંડનપાસ.” ॥ ૫૨ ॥

“પાતશાહ અકબરના આમંત્રણથી જેઓ લાહોર પધાર્યા અને તેમને કાશ્મીરી રાજ્ય મહેલમાં મળ્યા.

સમ્રાટની રાજ-સભામાં જેણે અનેક વાદીઓને યુક્તિ-પ્રયુક્તિથી નિરૂતર કરી જ્ય-વાદ પ્રાપ્ત કર્યો; ‘સવામ્હીર’ પદથી જેનું સન્માન થયું. જેના સદુપદેશથી પાતશાહે દુરમાન પૂર્વકે ગાય, બળદ, ભેંસ તથા પાડાઓનું મારવાનું અટકાવ્યું, મરેલાનું ધન લેવાનું અંધ કર્યું, અને અંદી પકડવાનું અંધ કર્યું. વિદ્વાન નંદિવિજય જેવા પરિવારે જેનો સાથ પૂર્યો. દીપના કિરંગીઓએ અને અનેક રાગઓએ તથા સુખાઓએ જેનું સન્માન કર્યું તે પૂર્વોક્ત ગુરના પદધર વિજયસેનસુરિ.”

( “ પ્રભાવક જ્યોતિધર જૈનાચાર્યો ” એ લેખમાંથી )

“આચાર્ય શ્રી વિજયસેનસુરિજીની દીક્ષા ભૂમિ-દીક્ષા આપનાર પૂ. પા. આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસુરીશ્વરજી મહારાજે તેમને પૂ. પા. આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયહીરસુરીશ્વરજીના નામથી દીક્ષા આપી જેઠ સુદ ૧૩. પૂ. પા. આચાર્યશ્રી વિજય-સેનસુરિનો જન્મ સં. ૧૬૦૪ મારવાડમાં નારદપુરી (નાદલાઈ)માં, પિતાનું નામ કમારોહ અને માતાનું નામ કોડીમા. સં. ૧૬૧૩માં માતાપિતાની સાથે સુરતમાં દીક્ષા.

“વિજયસેનસુરિજીનું સંક્ષિપ્ત ઇવન-વર્ણન—૧૬૦૪ જન્મ હોલિકા દિન કાગણ સુદ ૧૫. ૧૬૧૩ દીક્ષા જેઠ સુદ ૧૩. ૧૬૨૬ પંચાસપદ. ૧૬૨૮ જી. અને આચાર્યપદ અને અકબર પ્રતિષ્ઠા. ૧૬૫૧ અનશન પૂર્વકે સ્વર્ગગમન.

“સં. ૧૬૩૨ પછી અથવા સં. ૧૬૩૨માં પણ હોય પૂ. પા આચાર્ય શ્રી વિજયસેન-સુરિ મહારાજે ચિન્તામણિ પ્રમુખ અને પડિતો સમક્ષ ભૂષણ નામના દિગંધરીય પદ્મિને શાસ્ત્રાર્થમાં હરાવ્યો. પૂ. શ્રીવિજયસેનસુરિજી મહારાજ જીવ્યા હતા.

“શ્રી વિજયસેનસુરિજીને બાદશાહ અકબરે “કાલીસરસ્વતીનું” બિરુદ આપ્યું હતું અને બીજું ‘સવાઇ શ્રીહીર’ વિજયસુરિનું બિરુદ હતું. જૈન શાસનના મહા પ્રાભાવિક આચાર્ય થયા છે, જોમની દીક્ષા ભૂમિનું માન સુરતને છે.”

(“સૂર્યપુરનો સુવર્ણ યુગ યાને સુરતનો જૈન ઇતિહાસ” પૃ. ૧૮૦માંથી.)

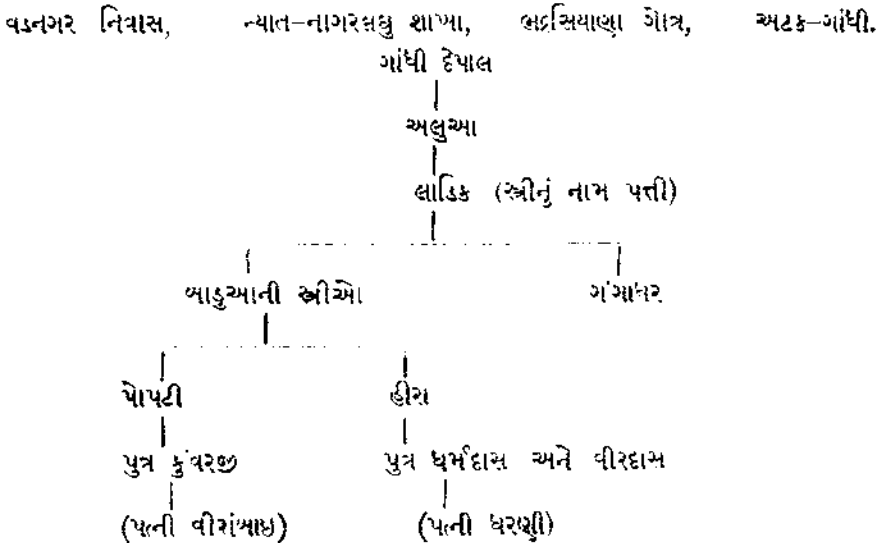
## રત્નતિલક પ્રાસાદના શિક્ષાલેખનો સારાંશ

શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી બાદશાહ અકબર જલાલદીનના રાજ્યમાં મરાઠાઓ રાઠોડ શ્રી શ્રી શ્રી શ્રી પ્રતાપસિંહના અરણ્યમાં ખંભા ૧ વારતવ્ય બધુ નાગર જ્ઞાતિમાં ગાંધી બાહુઆના પુત્ર કુંવરજીએ શ્રી ધર્મનાથજીને પ્રાસાદ કરાવ્યો. તે કપર શેઠ પીતાંબર વીરા તથા શિવજી બોધા ગજધર વિશ્વકર્મા જ્ઞાતિના શ્રી રાજનગર નિવાસી સુત્રધાર સતાના પુત્ર વીરપાળ સલાટ સુત ભાણા ગોરદેવજી હતા. સંવત્ ૧૬૫૪ના શ્રાવણ વદ નોમ અને વાર શનિને રોજ સ્વયં પેદા કરેલ અલગક પ્રવ્ય અરમીને શ્રી કાવી તીર્થમાં પોતાના પુણ્યાર્થે રત્નતિલક નામે બાવન જિનાલય સહિત પ્રાસાદ બનાવ્યો.

લિ. પં. જ્ઞાનેન ૧ શ્રી:

## શિક્ષાલેખ પરથી નીકળતી વંશાવળી

આ મગનચૂંબી મંદિરો અધાવનારની નીચે મુજબ વંશાવળી છે.—



શ્રી દીપવિજયજી કવિરાજે આ શ્રી ઋષભદેવ તથા ધર્મનાથના સ્તવનતી લાલ વિ. સં. ૧૮૮૬માં બનાવી છે. એ હપાયેલી છે કે નહીં તે મારી બ્યાનમાં નથી. આ તીર્થના ઇતિહાસને આલેખનું એક સ્તવન મેં અનગ્યું છે તે ઇતિહાસ પ્રેમીઓને ઉપયોગી થશે, એમ સમજીને અહીં આપું છું.



## શ્રી કાવી તીર્થ સ્તવન

(રાગ-ભવિ તુમે વંદો રે સૂરીશ્વર ગચ્છરાયા)

- ભવિ તુમે સુષુભે રે, કાવી તીર્થ મહિમાય;  
ઋષભ<sup>૧</sup> ધર્મ<sup>૨</sup> દેવ રે, પૂજે પ્રેમે જિનરાય. (અંચલી)
- ગુજ્જરદેશ વડનગર રે, નાગર બ્રાહ્મણની જાત;  
ભદ્રસિઆણા ગોત્રનો રે, દેવાસ ગાંધા વખ્યાત. ભવિ તુમે૦ (૧)
- સકળ પરિવારે સહિત, વસ્યો થંભણુ<sup>૩</sup> માંહે;  
દ્રવ્ય કોટી ઉપાર્જન કરી, ખરચે ધર્મની માંહે. ભવિ તુમે૦ (૨)
- અલુઆ નામનો તસ બાલુડો, તેહને લાડિકો સુત;<sup>૪</sup>  
તાસ બાડુઓ ને મંગાધરો, ધર્મપ્રધાવંત પુત.<sup>૫</sup> ભવિ તુમે૦ (૩)
- જેહુ<sup>૬</sup> બાડુઆ નામ ગાંધોન, પો પટી ને હીરાનારી;<sup>૭</sup>  
પોપટી કુખે ઉત્પન્ન થયો રે, ગુણવંત કુંવર<sup>૮</sup> ભારી. ભવિ તુમે૦ (૪)
- હારાદેવીથા ઉપન્યા રે, ધરમશી ને વીર ભારી;  
કુંવર વરનારો વોરાંબાઈ, ધરમશીની ધરણી નારી. ભવિ તુમે૦ (૫)
- એક દીન કુટુંબ લેગું થઈને, સુકૃત સંચય વચારે;  
અતુષ<sup>૯</sup> કાવી તીર્થ નિહાળતાં, હૃદય ઉલ્લસે ભારે. ભવિ તુમે૦ (૬)
- શુભ મુહૂર્તે શુભ ઘડીએ, શુભ મંગલ દિવસે;  
જીર્ણોધ્ધાર કરાવે ભારે, ઋષભ મૂર્તિ તોહાં<sup>૧૦</sup> ઠાવે. ભવિ તુમે૦ (૭)
- સંવત સોલસે યોગણુ પચાસ (૧૬૪૯), સ્થાપે સર્વજીવપ્રાસાદ;  
શાસનસ્થાન સેનસૂરીશ્વર,<sup>૧૧</sup> કરે પ્રતિષ્ઠા અપાર. ભવિ તુમે૦ (૮)
- હીરા સાસુ વધુ વીરાં સાથે, ઋષભ<sup>૧૨</sup> દર્શન આવે;  
પ્રાસાદ શોભે અનૂપ પણ, મૂલદાર નીચું લાગે ભવિ તુમે૦ (૯)
- એમ વધુ<sup>૧૩</sup> વચન સુણો<sup>૧૪</sup> સાસુજી, મહેણું મારે તતકાળ;  
પોયર<sup>૧૫</sup> ગૃહથા<sup>૧૬</sup> ધન મંગાવી, ખરચો ખૂમ દીનાર. ભવિ તુમે૦ (૧૦)
- મહેણું સુણી વધુ સાસુજીતું, પીયરથો લાવે ધન ઢગ;<sup>૧૭</sup>  
સંવત સોલસો પચાસ (૧૬૫૦) વર્ષે ખાતમૂસ્ત મહંત. ભવિ તુમે૦ (૧૧)

૧ આદીશ્વર પ્રભુ. ૨ ધર્મનાથ સ્વામી. ૩ સ્થંભનપુર (ખંભાત). ૪ પુત્ર. ૫ પુત્ર.  
૬ મોટો. ૭ સ્ત્રી. ૮ કુંવરનામનો પુત્ર. ૯ અતુષમ. ૧૦ સ્થાપન કરે. ૧૧ જમદગ્ન્ય હીર-  
વિજયસૂરીશ્વરજીના શિષ્યરત્ન “કૃત્યાલસરસ્વતી” પદ્મી અલંકૃત. ૧૨ આદીશ્વરપ્રભુના  
દર્શનાર્થે. ૧૩ વહુતું. ૧૪ સાંભળી. ૧૫ પિતાના. ૧૬ ઘેરથી. ૧૭ ધનનો. ઢગલો.

- પાંચ વર્ષે સંપૂર્ણ કર્યો છે, રત્નાતલક પ્રાસાદ; વિજયસેનસૂરોશ્વરે, ધર્મ<sup>૧૮</sup> બિંબ પ્રતિષ્ઠ. ભવિ તુમે૦ (૧૨)
- સંવત શેાલસે ચોપન (૧૬૫૪) વર્ષ વદ નૌમિ<sup>૧૯</sup> નભોમાસ;<sup>૨૦</sup> ખાવન જિનાલય વચ્ચે શેાલે, ધર્મજિણુદં પ્રાસાદ. ભવિ તુમે૦ (૧૩)
- કાવી તીર્થનો મહિમા ઘણો, સાસુ વહુનાં મંદિર; મુખ્ય ધર્મ દેહાર ચારો, વંદે સુર નર નાર. ભવિ તુમે૦ (૧૪)
- સંવત ઓગણીસે ચોરાણું (૧૯૯૪), મહાવદી ખારસ દિને; નેમિ લાવણુયસૂરિ પસાયે, રચ્યું<sup>૨૧</sup> સ્તવ સુશીલે. ભવિ તુમે૦ (૧૫)

### ઉપસંહાર

કાઠિયાવાડમાં જેમ શત્રુજય, ગિરનાર, કદમ્બગિરિ, હરતગિરિ, તાલધ્વજગિરિ વગેરે; મુજરાતમાં શંખેશ્વર, મેરીસા, પાનસર, ચારપ. ભોવણી વગેરે; મારવાડમાં કાપરગણ, રાણકપુરગણ વગેરે; મેવાડમાં કેશનિયાગણ, કરાગ, પંચ્ય તીર્થ વગેરે; તેમજ સમ્મેતશિખર મંદિરગણ, આણુ, કુંભારીયાગણ વગેરે અનેક મહાન જૈન તીર્થો છે, તેમ કાવીતીર્થ પણ એની તુલનામાં આવે એવું મોટું તીર્થ છે. તેનો મહિમા પણ અદ્ભુત છે. સાસુ વહુનાં ગજનચુંબો મંદિરો મશહૂર છે. દેખતાંની સાથે જ ભવ્ય છવ હર્ષ સાગરમાં ડોલવા માટે છે. બન્ને પ્રાસાદોની આંધણી પણ ઉચ્ચ પ્રાકારની છે, એટલુંજ નહિ પણ મંદિરની વિશાળતા, ભવ્યતા પણ અલૌકિક છે. યાત્રાનું મહાધામ છે. યાત્રાળુઓને ભર્યયથી કાવી સુધી રેલ્વેની સગવડ પણ સારામાં સારી છે. તેમજ અંભાતને સામે કિનારે કાવીતીર્થ છે. મચ્છનામાં પણ આવી શકાય છે. નિવાસ માટે ધર્મશાળાઓ પણ વિશાળ છે. હવા પાણિ પણ સારાં છે. ફક્ત જૈનોની વસ્તી જ કમતી છે. ભવ્ય પાણીઓ આવા પરમ પવિત્ર તીર્થોનાં દર્શન કરી પાવન થયો, એ જ ભાવના.

૧૮ ધર્મનાથ પ્રભુની પ્રતિમા. ૧૯ વદ તુમ. ૨૦ શ્રાવણ મહિનો. ૨૧ સ્તવન (કાવીતીર્થમાં).

### સુધારો

ગયા અંકમાં છપાયેલ “સાસુ-વહુનાં મંદિરો એ ક્ષેત્રમાં તીર્થે મુજબ સુધારો વાંચવો.

(૧) ‘આચાર્ય મહારાજ શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજીએ’ તેને બદલે ‘આચાર્ય વિજયધર્મસૂરીશ્વરજીએ’ એમ જોડ્યો.

(૨) ‘હાલ પણ આ તીર્થનો વહીવટ જંભુસરવાળાઓ કરે છે’ તેને બદલે ‘હાલ પણ આ તીર્થનો વહીવટ જંભુસરવાળાઓ તથા ઝગડીયાગણ તીર્થના શેઠ દીપચંદભાઈ કશલચંદ વગેરે દૂરદીઓ કરે છે.’ એમ જોડ્યો.

(૩) વિ. સં. ૧૬૫૪ના શ્રાવણ શુદ્ધ ૯ શનિવારના શુભ દિને”ના બદલે “વિ. સં. ૧૬૫૪ના શ્રાવણ વદ ૯ શનિવારના શુભ દિને” એમ સમજવું.

क्षणमां नरक ! क्षणमां स्वर्ग !! क्षणमां भोक्ष !!!

# श्री प्रसन्नचंद्र राजर्षि

[ ध्याननो अण्य प्रभाव ]

लेखक-सुनिराज श्री दक्षविजयश

**म**गधदेशना मुकुटसमुं राजगृह नामनुं नगर हतुं. लक्ष्मीदेवीना विलासगृहइय  
अ नगर मगधाधिपति श्रमल्लोपासक श्रेष्ठिक महाराजनी मुप्य राजधानीनुं  
शरंर हतुं. क्षायिक सम्यकत्व रत्नना प्रकाशथी श्रेष्ठिक महाराजना हृदयमंदिरमांथी मिथ्यात्व  
तमनो नारा यत्र गयो हतो. तेओ औदार्य, धैर्य, गाम्भीर्य, शौर्य वगेरे अनेक गुणोइपी  
साया अलंकारेथी विबूषित हता. तेमनुं शासन अेक छत्र नेवुं यालतुं हतुं, अने प्रग्न  
पूरु सुअनो अनुभव करती हती.

राजगृह नगरनी नल्लकमां गुणुशील नामनुं यैत्य हतुं. त्यां अेकदा विश्ववंध  
श्रमसु लगवान महानीर परमात्मा पधार्या. त्यां देवताओअे इथमय, सुवर्णमय  
अने मल्लिमय अेम त्रलु प्रकारना किल्लाओथी अलंकृत समवसरणुनी रचना  
करी. अे समवसरणुनी अंतर अंतरदेवाओ अशोक वृक्ष रच्युं. ते समवसरणुनी  
अंदर निष्कारणु नगद्वयधु श्री महावीर प्रलु, पूर्वदिशाना द्वारथी प्रवेश करी, राजहंस  
नेम कर्मण उपर न्छने अेसे तेम, अशोक वृक्षनी नीचे आवेला देवच्छंदांमां रथापन  
करेल सिंहासने यथाविधि पिराज्या. पष्ठी सकणसंध-आर प्रकारने ओतावर्ग-पोतपोतानी  
पर्षदांमां यथास्थाने अेसी गयो अेटले नगद्वत्सल प्रलुश्रीओ योजनागामिनी सुधास्र-  
विल्ली धर्मदेशना आपवी शर करी.

ते समये उद्यानपालकाओ श्री श्रेष्ठिक महाराज पासे आवीने श्री वीरविलुनी  
पधराभणुनी वधामणुणी आपी. त्रलु नगतना नाथना आगमनना वर्तमान्थी महाराज  
श्रेष्ठिकनी काया उत्कंडक थर्ष गर्भ, प्रलुश्रीनी पधराभणुनी वधामणुणीथी तेमनुं  
हृदय हर्षथी लरार्ष गयुं. उद्यानपालकांने योग्य परितोषिक आपीने महाराज श्रेष्ठिके  
परमतारक प्रलुना वंदन माटे न्वानो विचार कर्यो अने अेक सत्राटने छणे तेवा मोटा  
डाहमाठ पूर्वक तेओअे प्रयाणु कयुं.

प्रयाणु दरम्यान अे सामैयानी आगण यालता राजना अे अत्र सैनिकां न्मां  
महात्मा प्रसन्नचंद्र राजर्षि तपस्यामां आइह यथा हता ते रथाननी नल्लकमां आवी  
पहोअ्या. अने तेमणु ते राजर्षिने आवी स्थितिमां निहाज्या—ते राजर्षि श्रीलभकतुना  
प्रचंड अने असख तापमां अेकला निराधार आतापना लक्ष रहा हता. ते रमशान  
नेवा निर्दरन प्रदेशमां उला पग उपर पग यहावी इकत अेक न पगने आधारे स्थिर

ભાગી હતા, જાણે એકમૂળિયું વૃક્ષ નિરાધાર ઉછું ન હોય ! વળી તે તપસ્વી રાજર્ષિએ પોતાના બેઉ બાહુ ઉંચા રાખ્યા હતા, જાણે તે બન્ને ભૂજઓ, સિદ્ધિક્ષેત્રનુ આકર્ષણ કરતી ન હોય ! જેમ કોઈ વ્યક્તિ અરિસામાં પોતાનું મુખારવિન્દ એકીટસે નીરખે તેમ તે તપસ્વી રાજર્ષિએ પણ સહસ્રાંશુ સૂર્યની સામે પોતાની નિષ્કમ્પ-અનિમેષ દષ્ટિ સ્થાપન કરી હતી. સૂર્યનાં પ્રચંડ કિરણોના તાપથી મહર્ષિનું બદન પરસેવાથી રેખજેય થઈ ગયું હતું, તે પરસેવાનાં િંદુઓ શરીર ઉપર ફેલકીઓ જેવાં લાગતાં હતા. આવી દુષ્કર સ્થિતિમાં પણ એકાગ્ર ચિત્તવાળા તથા જાણે એકાન્ત શાન્તરસને કરનારી મૂર્તિ જ સ્થિત છે તેવા પ્રશાન્ત વદનવાળા મહાત્મા પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ તે બે રાજસૈનિકોના દષ્ટિપથમાં આવ્યા.

આવું દશ્ય જોઇને તે બેમાંના એક સૈનિકે કહ્યું કે--“ આવી દુઃસહ સ્થિતિમાં, જે આવું દુષ્કર તપ તપે છે તે મહાત્મા ખરેખર વિશ્વનંદનીય છે. મિત્ર, કહેતો ખરો કે કોની તાકાત છે કે એકીપણે આટલો કાળ ઉભો રહી શકે ? સૂર્ય મંડલને વિષે દષ્ટિ સ્થાપન કરવી તો દૂર રહો, પરંતુ આવા પ્રચંડ ભાનુની સામે થોડા વખત માટે પણ અનિમેષ નેત્રે કાણુ દેખી શકે ! આ કાંઈ નાની સૂતી વાત નથી. આ કાર્ય મહાદુષ્કરમાં દુષ્કર છે. વધારે તો શું પણ સ્વર્ગ કહો, કે મોક્ષ કહો, આ મહાત્માને તો એ બન્ને નજીક હશે જ. આ જગતમાં કયું એવું અસાધ્ય કાર્ય છે કે જે આવા ઉચ્ચ તપોબળથી ન પાર પાડી શકાય-ન સાધી શકાય ?

પ્રથમ સૈનિકનાં ઉપયુક્ત વચન સાંભળી દુર્યુધ નામના બીજા સૈનિકે કહ્યું- “ અરે ભાઈ, શું તું નથી જાણતો ? આ તો પ્રસન્નચંદ્ર રાજ છે ! આને કાંઈ ધર્મ વસ્યો નથી, આ તો ફાકટ તપ તપે છે ! આણે તો પોતાના બાળક પુત્રને ગાદીનશીન કરીને પ્રવળ્યા લીધી છે, પરંતુ એને ભાન નથી કે-દ્રેષિ અને ધૃષ્ટ્યાણુ મંત્રીઓ તે બાળકને, વૃક્ષ ઉપરથી કાંઈ કાચું ફળ તોડવા પ્રયાસ સેવે તેમ, રાજ્યથી પદબ્રષ્ટ કરવાની હીલચાલ ચલાવી રહ્યા છે. અરે ! આણે તો બિલાડીને દુધ સાચવવા બેસાર્યા જેવું કર્યું છે, કેમકે નિષ્કુર દુષ્ટ મંત્રિઓને પોતાનું રાજ્ય સંરક્ષણ માટે સોંપ્યું છે. દુધ સાચવવા બેસારેલી બિલાડી જ જેમ દુધને હોષ્ટ્યાં કરી જાય, તેમ આ પાપી મંત્રીઓ પણ થોડાક વખતમાં બાળરાજાને મોટી આપત્તિમાં નાંખી પદબ્રષ્ટ કરશે અને રાજ્ય પચાવી પાડશે. અરે ! સાંભળવા પ્રમાણે તેનો વિનાશ કરવા સુધીનાં પણ આન્દોલનો ચલાવી રહ્યા છે ! અરેરે ! એક નિર્દોષ બિચારા બાળકનો કઈ પણ તે દુષ્ટ અમાત્યો અંત લાવશે તે કાંઈ કહી શકાતું નથી. અને બાળકનો નાશ થયે એટલે પ્રસન્નચંદ્ર રાજના વંશમાં કાંઈ રહેશે નહિં. અર્થાત તેના વંશનું નષ્ટોદ નિકળશે. વળી તેના પૂર્વજોનું નામનિશાન પણ નહિ રહે. આ પ્રસન્નચંદ્ર, પોતાના પૂર્વજ આપદાહઓના નામનો નાશ કરનાર હોવાથી, પાપી છે. અને ભાઈ ! આણે દીક્ષા ભેતી વખતે પોતાની જે અનાથ સ્ત્રીઓનો લાગ કર્યો છે, તે અશરણુ અભિારીઓનું શું યશે ? અને કઈ સ્થિતિએ પહોંચશે તે કહેવા હું અસમર્થ છું.” આ પ્રમાણે વાત કરતાં એ બન્ને સૈનિકો આગળ ચાલતા થયા.

દુર્યુધ રૂતાનાં વચનોએ પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિના સમાધિવૃક્ષને જડમૂળથી ઉખે-

દીને પૃથ્વીપર પટકડું, અર્થાત્ પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ દુર્મુખના વચન સાંભળી પોતાના ધ્યાનથી ચાલત થયા, અને મનમાં વિચારવા લાગ્યા કે—“ ખરેખર, મેં ફૂર કુમત્તિઓનું જે સન્માન કર્યું, તે ભરમમાં ઘી હોમવા જેવું જ મૂર્ખાઇ બરેલું કાર્ય કર્યું છે. તે કર્મચાંડલો મારા પુત્રનું રાજ્ય છીનવી લેવા પ્રયાસ સેવી રહ્યા છે, કે જેના વદનમાં હજી માતાનું દુધ પણ સૂકાઈું નથી. ધિક્કાર હો ! તે વિશ્વાસઘાતીઓને ! જે હું અત્યારે ત્યાં હોઉં તો તે હુન્ન્યાઓને આકરામાં આકરી સજા કર્યા વગર ન રહું. અરે, મારા પુત્રનો પરભવ મારા સગા કાને મારે સાંભળવો પડે છે ! હવે મારે જીવીને શું કરવું છે ! આ તપ તપવાથી પણ શો ફાયદો ? ”

ક્ષણ પહેલાં જ આત્મધ્યાનમાં લીન થયેલા તે રાજર્ષિ આવી રીતે અધિકાધિક દુર્ધર્માનમાં આરૂઠ થતા ગયા. રાજર્ષિના અન્તઃકરણરસ્યમાં ક્રોધ દાવાનળ તીવ્ર ગતિએ પ્રદીપ્ત થતો ગયો. છેવટે તેઓ ક્રોધથી અભિજૂન બની પોતાના સાહુપણાને પણ વિસરી ગયા. અને સિંહાવલોકન ન્યાયથી પુનઃ ક્ષાત્ર તેજથી વ્યાપ્ત બની પોતાના પુત્રના દ્રેષી અમાત્યોને પોતાની સન્મુખ ઉભેલા પ્રત્યક્ષ નિહાળતા લાગ્યા. પૂર્વાવસ્થામાં તેઓ જેમ રણ સંગ્રામમાં અતુલ શાયર્ય દર્શાવતા હતા, તેમ અત્યારે મનથી જ આ રણસંગ્રામની યુદ્ધભૂમિની કલ્પના કરી, ‘ આ પુત્ર દ્રેષિ મંત્રી શત્રુઓ સામા સશસ્ત્ર ખડા છે, ’ ‘ આ માફે સૈન્ય છે, ’ ‘ હું આ સૈન્યનો તાપક છું, ’ એમ વિચારી મનથી રણભૂમિના મુખ્ય સૂત્રધાર બનીને, સમશેરની તીવ્ર ધારણા, આણાના પ્રહારોથી શત્રુહલનો સંહાર કરી બહાદુરી માનવા લાગ્યા. આ બધી ભયંકર ગડમથલ એમના મનમાં ચાલતી હતી, અને એમનું આત્મધ્યાન તો ક્યાંય જઈ પડ્યું હતું.

આ પ્રમાણે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ દુર્ધર્માનમાં મગ્ન હતા તે દરમ્યાન મહારાજા શ્રેણિક ત્યાં પધાર્યા. મુનિનાં દર્શન થતાં જ હસિત ઉપરથી નીચે ઉતરી, એ રાજર્ષિને પંચાંગ પ્રશ્નિપાત કર્યો, અને આવી રીતે આતાપનામાં તત્પર એવા તે રાજર્ષિની ભૂરિભૂરિ પ્રશંસા કરતા શ્રેણિક મહારાજા પ્રભુની આગળ આલ્યા. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં પણ ‘ અહો ! મહાત્મા પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનું કેવું અદ્ભુત તપસામર્થ્ય છે ! ધન્ય છે તેમના તપોબળને ! ’ ઇત્યાદિ ચિંતવતા તે જગદ્ગુરૂ શ્રી મહાવીરપ્રભુ પાસે આવી પહોંચ્યા.

તેઓએ અત્યંત ઉલ્લાસપૂર્વક હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી, ત્રણ પ્રદિક્ષણા દર્ષ, પરમાત્માને પંચાંગ પ્રશ્નિપાત કરી, પોતાને યોગ્ય સ્થાને પર્ષદામાં એકડ લીધી. આ વખતે પણ મનમાં પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિની તપશક્તિ તેમજ ત્યાગવૃત્તની અનુભેદના જ રમી રહી હતી. તેથી યોગ્ય અવસરે તેમણે વિનયપૂર્વક પ્રભુને કહ્યું—“ હે કૃપાસિન્ધુ પરમાત્મન ! ધ્યાનરથ એવા પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનાં મેં જે સમયે દર્શન કર્યાં તે સમયે જ કદાચ તેઓ કાળધર્મ-મૃત્યુ પામ્યા હોત તો કંઈ ગતિમાં જાત ? તે કૃપયા પ્રતિપાદન કરશો. ”

સર્વંત્ર શ્રી મહાવીર પ્રભુએ ફરમાવ્યું—“ હે રાજન ! તે સમયે કદાચ પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ કાળધર્મ પામ્યા હોત તો સાતમી નરકે જાત. ”

મહારાજ શ્રેણિક પ્રભુશ્રીનાં આ વચન સાંભળી સ્તબ્ધ બની ગયા, તેમનું મન અનેક સંકલ્પ વિકલ્પોથી બ્યાપ્ત બન્યું. ઋણુબુદ્ધિ એવા તે વિચારવા લાગ્યા કે— ‘અહો! આવા તપસ્વી મુનિપુંગવના આવા દુષ્કર ઉત્તર તપના ફળમાં પણ નરક જેવી અધોગતિની પ્રાપ્તિ થાય એ કાંઈ એકાદી આશ્ચર્યની વાત છે?’ અને તેમણે પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો કે “પ્રભો! તે મહામૂર્ખને કદાચ અત્યારે કાળધર્મ (મરણ) પામે, તો કઈ ગતિ મેળવે?” ત્યારે ત્રિકાળજ્ઞાની શ્રી વીરપ્રભુએ ફરમાવ્યું કે—“હે રાજન્! તે મહા-તપસ્વી રાજર્ષિ અત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનને ચોગ્ય છે.” પ્રભુશ્રીનો પ્રત્યુત્તર સાંભળીને તો મહારાજ શ્રેણિકના આશ્ચર્યની અવધિ થઈ ગઈ. તેમનું મન અનેક વિકલ્પોના હિંડોળે ઝૂલવા માંડ્યું. છેવટે પ્રભુશ્રીને તેમણે કહ્યું—“હે દયાનિધે! આપના જેવા સર્વજ્ઞ પ્રભુનું વચન કદાપિ અસત્ય ન હોઈ શકે. એ પ્રકારના આપશ્રીના પ્રત્યુત્તરે મારા મનને વિસ્મયમાં નિમગ્ન કરી દીધું છે, તો કૃપ્યા એ એ પ્રત્યુત્તરનું મથાર્થ કારણ સમજાવો.”

શ્રી વીરવિભુએ ફરમાવ્યું—“હે રાજન્, પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિને જે સમયે તમે વંદન કર્યું હતું તે સમયે તેઓ રૌદ્રધ્યાની હતા; અને અત્યારે તો શુકલધ્યાની છે. રૌદ્ર-ધ્યાનપરાયણ પ્રસન્નચંદ્ર તે સમયે દુર્ધ્યાનના પ્રતાપે નરકગતિને લાયક હતા, અને વર્તમાન સમયે શુકલ ધ્યાનમાં લીન હોવાથી શુભ અધ્યવસાયના પ્રતાપે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનને લાયક થયા છે.

આ પ્રમાણે પ્રભુશ્રીનો ખુલાસો સાંભળીને રાજ શ્રેણિક અધિક જિજ્ઞાસુ બન્યા એટલે તેણે પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો— ‘હે પ્રભો! તે રાજર્ષિ રૌદ્રધ્યાની શાથી થયા હતા, અને પાછા શુકલધ્યાની સાથી થયા?’ ત્યારે પ્રભુશ્રીએ ફરમાવ્યું—“હે રાજન્! તમારા અગ્રસૈનિક દુર્યુધની વાતથી પોતાના આળક પુત્રનો અભિભવ સાંભળીને એ રાજર્ષિનું સમાધિવૃક્ષ સમૂળ ટૂટી પડ્યું, એટલુંજ નહિ પરંતુ પુત્ર ઉપરના મોહથી પરાભૂત બની પોતાની—સાધુવૃત્તિનું જ્ઞાન ભૂલી જઈ, દેવની નવાળાઓમાં હોમાઈ, પુત્રદેવી કૂર મંત્રીવર્ગની સાથે મનઃકલ્પિત દારણ્યમુદ્ધ શરૂ કર્યું. એ યુદ્ધની અંદર મનમાં ને મનમાં અતિનિર્દય રિપુદલ સામે એક પછી એક, અનેકવિધ શસ્ત્રોની વૃષ્ટિ શરૂ કરી, અધિકાધિક કર વૃત્તિથી અનંકોના સંહાર કર્યો. પોતાની પાસેનાં તમામ શસ્ત્રો ખલાસ થઈ ગયાં એટલે નિઃશસ્ત્ર થયેલા પ્રસન્નચંદ્ર છેવટે પોતાને કવચ યુક્તિ નિહાળી કોધાસક્ત ચિત્તે વિચારવા લાગ્યા “હાથ આવ્યું તે હથિયાર છે!” માટે મારા મસ્તક ઉપરના મુગટના ધારી આ શત્રુઓને ચક્રચૂર કરી નાખું. ત્યારબાદ શિરસ્થ મુકુટ ક્ષેવાની ઇચ્છાથી મસ્તક ઉપર હાથ મૂક્યો. ત્યાં તો લોચ કરેલું ખુદલું મસ્તક જણાયું. તરત જ પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ ચમક્યા. અને પોતે ગ્રહણ કરેલ મહાવનો સ્મૃતિગોચર થયાં. જેથી પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા કે—“અરેરે! મેં કેવું અધમ દુર્ધ્યાન ધ્યાયું! રૌદ્રધ્યાનાનુબંધિ એવા મને સહસ્રશઃ ધિક્કાર હો! અરેરે! અધમાધમ એવા મેં નીચમાં નીચ વિચારો ચિંતવ્યા, મને વારંવાર ધિક્કાર થાઓ, તે દુષ્ટ વિચારોને પણ ધિક્કાર હો! નિર્મથ એવા મારે વળી પુત્ર કે મંત્રિઓની સાથે સંબંધ શો? મારે મન તો શત્રુ કે મિત્ર સરખા જ છે.” ઇત્યાદિ ચિંતવતા તે રાજર્ષિને

મોહા વિલીન થઈ થયો, અને તેમના મનોમદિરમાં વિવેક પ્રકટ થયો. તેમણે ભક્તિ-પૂર્વક, તેજ સ્થળે અમને હૃદયગત કરીને ભાવથી વંદન કર્યું. રૌદ્રધ્યાનના પ્રતાપે કરેલી ભાવ હિંસાના આલોચના કરી, પશ્ચાત્તાપ દ્વારા લાગેલાં પાપોથી આત્માને પાછો હઠાવી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ પુનઃ પ્રશસ્ત ધ્યાનમાં લીન થયા. આ પ્રમાણે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ એ શુભ ધ્યાનામિત્રી દુધ્યાનને યાળી ભરમીભૂત કરી દીધું છે.”

મહારાજ એણિકે આ પછી શ્રી વીરવિભુ પાસેથી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિનું દીક્ષા શ્રુત્યુ વગેરેનું વિસ્તૃત વૃતાંત સાંભળ્યું. એટલામાં મહારાજ એણિકને ગગનાંગણમાંથી ઉતરતું દેવવૃન્દ દષ્ટિગોચર થયું, દુઃકુલિઓનો દિવ્ય ધ્વનિ સંભળવા લાગ્યો અને આકાશમંડળ પ્રકાશમય બની ગયું. આ બધું જોઈ સંભ્રાન્ત ચિત્તે મગધેશ્વરે શ્રી વીરવિભુને સવિનયે પૂછ્યું “ પ્રભો ! નભોમંડળને પ્રકાશિત કરનાર આ દેવસમ્પાત તથા દિવ્ય ધ્વનિ વગેરે શાથી થાય છે ? ” ત્યારે ત્રિકાળજ્ઞાની શ્રી વીરવિભુએ ફરમાવ્યું કે— “ રાજન્ ! જે મહાત્મા માટે તમે પ્રશ્નો કર્યા તે પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે. માટે દેવો તેમને કેવળજ્ઞાન-મહોત્સવ ઉજવવા બધ છે.”

મહારાજ શ્રેણિક અને અન્ય શ્રોતાજનોએ તે મહર્ષિને ભાવપૂર્વક હૃદયમાં વંદન કર્યું. આત્મતત્ત્વનો જમજમકાર થયો !

ખરેખર, એ રાજર્ષિએ “ મન ઘષ મનુષ્યાણાં કારણં બન્ધમોક્ષયોઃ ” એ ઉક્તિને અક્ષરશઃ સિદ્ધ કરી આપી, અર્થાત્ સંસાર કે મુક્તિનું કોઈ પણ ખડું કારણુ હોય તો તે પ્રાણિઓની આંતરિક લાવાઓ જ છે. સદ્ગતિ કે અધિગતિ હૃદયના શુભાશુભ અધ્યવસાય ઉપર આધાર રાખે છે. હૃદયમાં જેવા પ્રકારનું ધ્યાન થાય તેવી જ જીવની ગતિ થાય છે. ધ્યાનનો મહિમા અખાર છે !

ક્ષણમાં નરક ! ક્ષણમાં સ્વર્ગ !! ક્ષણમાં મોક્ષ !!!

## આ ગા મી અંક

આ અંક ‘ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ’ના ચોથા વર્ષનો છેલ્લો અંક છે.

આગામી અંક ઊભા શ્રાવણ માસમાં પ્રગટ થશે.

પૂજ્ય મુનિમહારાજોને તેમજ વિદ્વાનોને જૈન સાહિત્ય, જૈન તત્ત્વજ્ઞાન, જૈન કળા, જૈન ઇતિહાસ-પુરાતત્ત્વ અને જૈન શિલ્પ-સ્થાપત્ય વિષયક લેખો મોકલવાની વિનંતિ છે.

વ્ય.

# પ્રતિમા-લેખો

સંગ્રાહક અને સંપાદક-મુનિરાજ શ્રી કાંતિસાગરજી

ભારતીય ઇતિહાસનું આલેખન કરવામાં તામ્રપત્રો, ઘનપત્રો, પ્રાચીન સીકકાઓ, પ્રાચીન રાસાઓ, પ્રાચીન પદ્માલોકીઓ, તીર્થમાલાઓ, હસ્તલિખિત પ્રતોની પુષ્પકાઓ, પ્રાચીન ઐતિહાસિક પ્રત્યંબો, પ્રાચીન શીલાલેખો, રાજવંશાવલીઓ અને ધાતુની પ્રતિમાઓ પાછળ ક્રાંતરેલા લેખો, તથા પાષાણુની પ્રતિમાના પાછળના ભાગમાં ઉસ્કીર્ણુ લેખો વગેરે મુખ્ય સાધનો ગણવામાં આવે છે. અત્યાર સુધી જેટલાં ઇતિહાસનાં પુસ્તકો લખાયાં છે તેમાં ઉક્ત સાધનોનો સારી રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

ભારત વર્ષના ઇતિહાસ-ક્ષેત્રમાં જૈન સાહિત્યનું એક વિશિષ્ટ સ્થાન છે એમાં કોઇ ના દ્રષ્ટી શકે તેમ નથી, એટલું જ નહિં પણ આપણે કોઇ પણ ઇતિહાસનું પુસ્તક જોશું તો તેમાં જૈન સાહિત્યનો એપ્રદ પુરાવો તો હશે જ. પછી ભલે તે પુસ્તક ભારતીય વિદ્યાને લખ્યું હોય કે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાને આલેખ્યું હોય. એનું કારણ એક જ છે કે પ્રાચીન સમયમાં જૈનાચાર્યોને રાજ્યો-રાજ્યો સાથે ધનિષ્ટ સંબંધ હતો એટલે જેટલો ઇતિહાસ રાજ્યો સંબંધી જૈન સાહિત્યમાં જોવામાં આવે છે તેટલો ખીજા કોઇ પણ સાહિત્યમાં બાક્યે જ મળતો હશે.

જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસ વિભાગમાં નજર કરીએ તો “કથાવલી”<sup>૧</sup> [નિર્માતા ભદ્રેશ્વરસૂરિજી, આ કથાનકોનો સમય આશરે આરબો સૈફો મનાય છે.], પ્રભાવક ચરિત્ર<sup>૨</sup>

૧ આ કથાવલીની એક પ્રત તાડપત્રપર લખેલી પાટણમાં સંધવી પાડાના રાજા ભંડારમાં વિદ્યમાન છે. તેની પ્રશસ્તિ નીચે પ્રમાણે છે—

ૐ નમઃ સરસ્વતૈ

નમિરુણ નાહુ (હિ) જાણિય દેવં સરસ્સહ-ગુરુણ માહૃપ્પા ।

વિરપમિ ચરિયસારં કથાવલીમબુહસુહલોહં ॥ ૧ ॥

ધમ્મતથ-કામ-મોક્ષા પુરિસથા તે અ સુત્તિઆ જેહિ ।

પદમમિહ બેમિ તે ચિય રિસહેસર-મરહચક્કિત્તિ ॥ ૨ ॥

ઐંથાઘં ૧૨૬૦૦ સંવત ૧૪૯૭ વર્ષે વૈશાખ વદિ ૧૨ બુધે અઘેહ શ્રીસ્તંભતીર્થે મહં માલાસુત સાંગા લિખિતં ॥

આ પુસ્તક પ્રાપ્ત નાપાતું છે અને તદ્દન અપ્રસિદ્ધ છે. અદાર પડવાથી ઐતિહાસિક પાત્રપર ઘણો પ્રકાશ પાડશે

૨ આ ઐતિહાસિક ગ્રંથ “પ્રભાવક ચરિત્ર” વિ. સવત ૧૩૩૯ ના ચૈત્ર શુદ્ધિ સાનમે પ્રભાચંદ્રસૂરિજીએ નિર્માણ કર્યો, તેમાં અનેક આચાર્યોના પ્રબંધોનો ખૂબ વિસ્તાર



પ્રબંધ ચિન્તામણિ,<sup>૩</sup> તીર્થકલ્પ-વાવાઘ તીર્થકલ્પ, અને ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ<sup>૪</sup> -પ્રબંધકેશ વગેરે ગ્રન્થરત્નો દૃષ્ટિગોચર થાય છે કે જે ગ્રંથો જૈન સાહિત્યના ઇતિહાસમાં પ્રમાણભૂત મનાય છે.

ઇતિહાસ એ એવી મહત્ત્વની વસ્તુ છે કે આપણે એને કોઈ પણ પ્રકારથી તણ શકતા નથી. એનું કારણ એક જ છે કે ઇતિહાસથી જ દેશનું અસ્તિત્વ, ગૌરવ, આચાર, વિચાર, પ્રકૃતિ, ધર્મ આદિ બાબતોનું જ્ઞાન થાય છે, એટલું જ નહિ પણ ઇતિહાસ જોઈને રાજ્યો પોતાની પ્રબળતાને પાળવામાં સમ્પક્ષ પ્રકારે સમર્થ થાય છે. ઇતિહાસ યુદ્ધિમાન રાજ્યોને સારા માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરાવવામાં સદૃશર સમાન છે. ઇતિહાસ રાજનીતિ વિશ્વા રહોનું જ્ઞાન છે, અને પુરાતત્ત્વવેત્તાઓનું સર્વસ્વ છે. કવિઓની ચતુરતાનો આધારરૂપી સ્તંભ છે, સારા નરેન્દ્રોની કીર્તિ અદ્રિકાનો ચંદ્રમા છે. ઇતિહાસ એક અગણિત પ્રભાવ

પૂર્વક સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે અને તે ગ્રન્થ મૂળ ઘણા સમય પહેલાં નિર્ણયસાગર પ્રેસે છપાવ્યો હતો પણ તે અશુદ્ધ હતો માટે તેનું ભાષાંતર આત્માનંદ સભાએ કરાવી ફરી પ્રકાશિત કર્યો. તેમાંની મુનિ શ્રી કલ્યાણવિજયજીની પર્યાયોચના ઇતિહાસકારોને માટે બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે એમ મારે ધારવું છે. અત્યારે એ મૂળ સંસ્કૃત ગ્રંથનું સંપાદન પુસ્તકવિદ શ્રી જિનવિજયજી કરી રહ્યા છે અને યોડા જ સમયમાં બહાર પડશે.

૩ આ ગ્રન્થ શ્રીમાન્ મેશ્ટુમાચાર્ય વિ. સ. ૧૩૬૧ માં વર્ધમાન પુર (વડવાણ) માં ફાગણ સુદિ પૂર્ણિમાએ સમાપ્ત કર્યો. આ ગ્રન્થમાં આવડા અને સોલંકીઓનો ઇતિહાસ ખૂબ વિસ્તાર પૂર્વક આપવામાં આવ્યો છે. તે ગ્રન્થ પહેલાં રામચંદ્ર દીનાનાથે છપાવ્યો હતો, પણ આધુનિક દૃષ્ટિએ એ બરાબર કામ આપે તેવો રહ્યો નહતો. તેનું મૂળરાતી ભાષાંતર પણ કાર્મસ સભાએ પ્રકાશિત કર્યું છે અને સંસ્કૃતમાં શ્રી જિનવિજયજીએ બહાર પાડ્યો છે.

૪ આ ગ્રન્થ સંવત્ ૧૩૮૫ થી માંડીને સં. ૧૩૮૯ માં ભાદ્રપદ વ. ૧૦ ને દિવસે “યોગિનીપતન” (દિલ્હી) માં સમાપ્ત થયો એમ ગ્રન્થાન્તે સૂચવવામાં આવ્યું છે.

એ ગ્રન્થના કર્તા ખરતરગચ્છીય શ્રી જિનસિંહસૂરિજીના શિષ્ય આચાર્ય શ્રી જિનપ્રભસૂરિજી છે. આ ગ્રન્થમાં અનેક જૈન તીર્થોનો ઇતિહાસ આપવામાં આવેલ છે, એટલું જ નહિ પણ કયા કયા રાજના સમયમાં કોણે કોણે તીર્થોદ્ધાર કરાવ્યા વગેરે બાબતોનું જ્ઞાન કરાવવામાં આ એક જ ગ્રન્થ સાધનરૂપ છે એમ કહી શકાય. આ ગ્રન્થ ઉપરથી જ ઘણાખરાં પ્રાચીન ગામોની શોધખોળ ગવનમેન્ટે કરી છે અને ભૌગોલિક દૃષ્ટિએ આ ગ્રન્થ અત્યુત્તમ હોવાથી તેનો અમુક ભાગ બંગાળ એશિયાટિક સોસાયટીએ ઘણું સમય પૂર્વે છપાવ્યો હતો અને અત્યારે સમ્પૂર્ણ શ્રી જિનવિજયજીએ છપાવ્યો છે.

૫ આ ગ્રન્થ સંવત્ ૧૪૦૫ જેઠ સુદિ પાંચમે મલ્લધારી ત્ર અભયદેવસૂરિ સંતાનોય શ્રી રાજશેખરસૂરિજીએ દિલ્હીમાં સમાપ્ત કર્યો. એ ગ્રન્થમાંના ૨૪ પ્રવચીનું ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ વિશ્લેષણ થવાની આવશ્યકતા છે. તેનું મૂળ અનુવાદ સાથે કાર્મસ સભાએ પ્રકાશિત કર્યું છે, તથા શ્રી જિનવિજયજીએ પણ બહાર પાડ્યું છે.

રાખનાવાળું અનુપમ ચિન્તામણિરત્ન છે એમ કથયું તો લેશ્વરના પશુ અતિશયોક્તિ નહિ જ ગણાય. ૧

જૈનોનો યથાર્થ ઇતિહાસ તો હજી રજના ઢગલાઓમાં અને જ્ઞાન મંદિરોના કપા-ટામાં રહેલ પુસ્તકોમાં અસ્તવ્યસ્ત પડેલ છે. તેને એકઠો કરી ઇતિહાસપ્રેમીઓના કર-કમલમાં ધરવો એ કાંઈ નાનીસની વાત છે? સાચું કહીએ તો ઇતિહાસની શોધખોળ કરવી અને ધૂળધોયાનો ધન્ધો કરવો એ અનેમાં મને તો કોઇ પણ જાતનો કેર માણમ પડતો નથી.

આજકાલ જૈન સાક્ષરો જૈન ઇતિહાસની ઠીક ઠીક સેવા કરી રહ્યા છે અને તેના દોહન રૂપે પુસ્તકો પણ ઠીક ઠીક બહાર પડી ચૂકેલ છે. દાખલા તરીકે “ જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ ” “ ઉત્તર હિન્દુસ્તાનમાં જૈન ધર્મ ” વગેરે, વગેરે.

હવે પ્રસ્તુત વિષય પર આવું. ભારતીય ઇતિહાસના સાધનોમાં પ્રતિમા-લેખોતું સ્થાન અતિ મહત્વનું ગણ્યમાં અને છે તે કારણથી જ ડો. ગેરિનોટ, આચાર્ય શ્રીમદ્ બુધ્ધિસાગરસૂરિજી સાક્ષરાર્ક શ્રીમત્ જિનવિજયજી, મુનિ શ્રી વિદ્યાવિજયજી, સ્વ. સાહિત્યપ્રેમી બાબુ પુરણચંદ્રજી નાહર M.A.B.L. વગેરે મહાશયોએ લેખોના સંગ્રહો બહાર પાડી ઇતિહાસની સેવા બજાવી છે.

ધાતુની પ્રતિમાઓ પાછળ કોતરેલા લેખોપરથી આચાર્યોની વંશપરંપરાઓ, જાતિઓ, મન્દો વંશો વગેરે અનેક બાબતોનો ઇતિહાસ તારવો શકાય છે. પ્રાયઃ કરીને યુગશતનાં, બંગાળનાં, રાજપૂતાનાનાં, કાઠિયાવાડનાં મંદિરોમાંની પ્રતિમાઓના લેખો છપાઇ બહાર પડી ચૂકેલ છે, પણ મુંગઇ જેવા મોટા શહેરમાંની પ્રતિમાઓના લેખો સંબંધી હજી સુધી કોઇ પણ મહાશયે પ્રકાશ પાડ્યો હોય એમ લાગતું નથી, એટલે સુંબઇમાં પાલધૂનિપર આવેલ શ્રી ગોડીજી મહારાજના મંદિરમાંની કેટલીક ધાતુ-પ્રતિમાઓ પરના લેખો ઉતારી અહિં પાઠકો સન્મુખ રાખતાં મને આનંદ થાય છે. એ મંદિરમાં ત્રણીખરી પ્રતિમા એવી છે કે જેમાં મિલકુલ લેખો વંચાતા જ નથી, તથા કેટલીક પ્રતિમાઓ ખંડિત થયેલી છે.

આ નીચે આપેલ લેખોમાં જે કાંઈ અશુદ્ધિ જણાય તે પાઠકો સુધારીને વાંચશે એવી આશા સાથે એ લેખો રજી કરે છે—

### પ્રતિમા-લેખો

(૧) સંવત્ ૧૦૮૦ ..... ગૃહપ્રતિમા સ્થાપિતા

(૨) સં ૧૨૨૪ વૈ ૦ વદિ ૯ ..... શ્રીપાર્શ્વનાથમૂર્તિ  
કારિતં ..... ટ્ર સૂરિભિઃ

(૩) સંવત્ ૧૩૭૩ વર્ષે વૈષાખશુદિ ૧૨ શ્રીશ્રીમાલ જ્ઞાં બ્રાતૃ દેવસી શ્રેયસે  
..... શ્રીપાર્શ્વ ૦૦૦ પ્ર૦ ગુજાકરસૂરિ .....

(૪) સંવત્ ૧૪૦૩ વર્ષે વૈષાખશુદિ ૨ જકરા (?) જ્ઞાતીય, સાહ .....

૧ “ રાજતરંગિણી ”ની પ્રસ્તાવનામાંથી સુધારા વધારા સાથે ઉદ્ધૃત.

..... पूत पालात्मज सा० सदाकेन आत्मश्रेयोर्थं श्रीपार्ष्वनाथबिंबं कारितं प्रति० श्रीऊकेशगच्छे श्रीकक्षरिभिः ।

(५) सं० १४३५ महावदि १३ श्री श्रीमाल ज्ञा० ..... परलहो श्रेयसे भ्रात [ तृ ] नानिकेन श्रीपार्ष्वनाथ मू० पंचतीर्थी कारि० श्री नरप्रभसूरिणा-मुप० प्र० श्रीसूरिभिः ।

(६) संवत् १४७८ वर्षे वै० शु० ६ दिने प्राग्वाट् ज्ञातीय सा० अता सु० श्रे० माडण भार्या माणिकदे महगलदे सुत डूंगर भा० ..... डूंगरेण ... श्रेयसे सुत्रिधिनाथबिंबं कारितं प्रतिष्ठितं तपागच्छे देवसुंदरसूरिभिः ।

(७) संवत् १४९२ वर्षे श्रीआदिनाथबिंबं प्रति० खरतरगणे श्रीजिनभद्र-सूरिभिः कारितं कांकरिया, सा० सोहड भार्या हीरादेवी श्रविकया ।

(८) संवत् १४९६ वर्षे फागुणशुदि २ शुके श्री श्रीमालज्ञातीय श्रे कड्डया भार्या गउरी पुत्र श्रे० पर्वतेन भा० अमरीयुतेन श्रीचंचलगच्छेश श्रीश्री जयकीर्तिसूरीणामुपदेशेन स्वमातुः श्रेयसे श्रीशीतलनाथबिंबं कारितं प्रतिष्ठितं श्रीसंघेन ।

(९) सं० १४९९ वर्षे फागुणवदि ३ गुरौ उपकेश ज्ञातीय० वरहडी सा० ..... पितृश्रेयसे श्रीशान्तिनाथबिंबं का० प्र० रत्नप्रभसूरिभिः ॥

(१०) सं० १४९९ फागुणवद ६ प्राग्वाट्वंशे कासप [ काश्यप ? ] गोत्रे सिद्धपुरवास्तव्यः म० परवत भा० मेठू सुत समधरेण भा० अमकू भातृज मूलराज केसवसहितेनात्मश्रेयसे श्रीआदिनाथबिंबं का० प्र० बृहत्तपापक्षे श्रीरत्नसिंहसूरिभिः ॥

(११) संवत् १५०५ वर्षे<sup>१</sup> शुदि ५ रवौ ऊपकेशवंशे साधुशाखायां सा० धन्ना भा० धन्नादे पुत्र सा० मंडण सा०पहजाभ्यां स्वपितुः श्रेयसे श्रीश्रेयांस-नाथबिंबं कारितं प्रतिष्ठितं खरतरगच्छे श्रीजिनचंद्रसूरिपट्टे श्रीजिनसागर-सूरिभिः ॥

(१२) सं १५०६ वर्षे फागुण दि०११ रवौ उप० माधरणा भा० मदनादे पुत्र पूनाभ्यां० चाट्ट पुत्रसहितेन स्वभा० ..... आंवा अर्जन श्रे० श्रीधर्मनाथ-बिंबं का० प्र० संडेरगच्छे श्री ५ शेलप्रभसूरिसंताने शान्तिसूरिभिः ॥

(१३) सं० १५०८ वर्षे वैशाख शुद ५ चंत्रे खेता भा० खेतलदे पुत्र ताता विल्हादे पा०खेताकेन डूंगरतीनित श्रीधर्मनाथबिंबं का० प्र० चैत्रगच्छे भ० श्रीमुनितिलकसूरिभिः ।

(१४) संवत् १५१३ वर्षे का० व० ११ रवौ त्रिपुरपाटकवासि प्राग्वाट

१ अर्द्धिमा भूणभां ७४ महिनानां नाम आधु<sup>१</sup> नथी.

श्रेष्ठि हीरा भार्या श्रीराज्ञीनाम्न्या स्वमातृ कामलदे श्रेयोर्थ श्रीसुमतिनाथ-  
विंबं कारितं प्रति० तपा श्री सा[सो मसुंदरसूरिशिष्य श्रीरत्नशेखरसूरिभिः॥

(१५) संवत् १५१८ वर्षे वैशाखशुदि ३ शनौ श्रीमालज्ञातीय श्रे० गांगा  
भा० शाणी सु० पितृवन भा० मचकू सु० सल्लेन श्रीसुविधिनाथविंबं  
कारितं पूर्णिमापक्षीय श्रीसाधुरत्नसूरिपट्टे श्रीसाधुसुंदरसूरिणामुपदेशेन  
प्रतिष्ठितं विधिना जहना वास्तव्यः ।

(१६) संवत् १५२८ वर्षे आषाढशुदि ५ रवौ प्राग्वाटज्ञा० श्रे० श्रीणा भार्या  
जीवणि पु० श्रे पचा भार्या धार पुत्र माणिक सहितेन श्रीधमनाथविंबं कारितं  
अंचलगच्छे प्रतिष्ठि० श्रीजयकेसरसूरिभिः॥

(१७) संवत् १५२९ वर्षे ज्येष्ठ वदि ७ बुधे भावसार गोसल भा० तेजू  
तयो (:) सत्पुत्र मंदिरेण भार्या सानी पुत्र कान्हा, हरपाल, केसवसहितेन  
स्वकुटुंबश्रेयोर्थे श्रीसीतलनाथचतुर्विंशतिपट्टः कारापितं श्रीवृद्धतपापक्षे ॥

(१८) संवत् १५३४ वर्षे वैशाख शुदि ३ गुरु उपमन्यगोत्र प्रा०वृहत्सजने  
मं. हीरा भा०तिल पुत्र कीताकेन भा०तावृ श्रेयसे पु० अमराजी वासुहासिणि  
प्र० ऊ० युतेन स्वमातृश्रेयोर्थे श्रीवासुपूज्यविंबं का० प्र० तपा श्रीसोमसुंदरसूरि  
प्रा० प्र० वि० श्रीलक्ष्मीसागरसूरिभिः डाभिलाय ।

(१९) सं० १५४७ वर्षे माघसुदि १३ रवौ श्री श्रीमाली ज्ञा० प्र० माल  
भा० पूरी सु० हांसाकेन भा० रूपाईं आतृ प० भाभू भा० कबाई सुत पूजादि  
कुटुम्बयुतेन श्रीकुंधुनाथविंबं का० प्र० तपापक्षि श्री लक्ष्मीसागरसूरिपट्टे  
श्रीसुमतिसाधुसूरिभिः ॥

(२०) संवत् १५६० वर्षे माघ सुदि १३ सोमे श्री श्रीवाशे सा० जगडू  
भार्या सान्तु सुत सा० लटकण भार्या लीलादे श्रीअंचलगच्छे सिद्धान्तसागर-  
सूरीणामुपदेशेन श्रीसंभवनाथविंबं कारितं प्रतिष्ठितं श्रीसंघेन स्तंभतीर्थ  
(खंभातमां) ।

(२१) सं० १५६३ वर्षे वैशाख शुदि ३ दिने श्रीमालज्ञातीय मांडीयागोत्री  
सा० अजीता पुत्र सा० लाखा भा० आढी शुआधिकया श्रीचंद्रप्रभविंबं कारितं  
स्वपुण्यार्थं प्रतिष्ठितं खरतरगच्छे श्रीजिनसमुद्रसूरिपट्टालेकार श्रीजिनहंस-  
सूरिभिः कल्याणं भूयात् महासुदि १५ दिने ॥

(२२) सं० १५६५ वर्षे विषाख शुदि ९ बुधे श्री श्रीमालज्ञातीय श्रे०  
चोटा भा० वीरी सुत श्रे० लखमण श्रे० नाथा श्रे० साजण श्रे० पासड जगडू  
लखमण भा० लखमादे सुत जागाकेन भा० अधकू सुत ठाकर प्रमुख कुटुम्ब-  
युतेन आत्मश्रेयसे श्रीधर्मनाथयुतश्चतुर्विंशतिपट्टः श्रीपूर्णिमापक्षे श्रीपुण्यरत्न-  
सूरिपट्टे भ० सुमतिरत्नसूरीणामुपदेशेन कारितं प्रतिष्ठितं विधिना श्री मंड-  
पवर्गे (मांडवगढ मालवा) ॥

(२३) सं० १५६६ वर्षे माघवदि ५ गुरौ लघुशाखायां सा० विरम भा० कली पुत्र सा० आसा भार्या कुअरी नाम्ना मुनिसुव्रतबिंबं कारितं स्वश्रेयसे प्र० तपागच्छे देमविमलसूरिभिः ॥ नलकळे ॥

(२४) संवत् १५७६ वर्षे वैशा० सु० ६ सोमे पं. अभयसागरगणिपुण्याय शिष्य पंडित अभयमंदिरगणि-अभ्यरत्नमुनियुताभ्यां श्रीशान्तिनाथबिंबं कारितं प्रतिष्ठितं बृहत्तपापक्षे श्रीसौभाग्यसूरिभिः ॥

(२५) संवत् १५८० वैशाख शुदि ५ शुके श्री श्रीमालज्ञातीय श्रे० गोरा भा० प्रेमी सुतेन श्रे० वीकाकेन भा० वईजलदे पुत्र भोजा प्रमुख कुटुम्बयुतेन श्री चन्द्रप्रभस्वामिबिंबं कारितं प्र० पिप्पलगच्छे श्रीधर्मविमलसूरिभिः ॥

(२६) संवत् १६०१ वर्षे श्रीमाली वृद्धशाखायां दो० भाणा भार्या गदू पुत्र दो०नाकर ठाकर नाकर भार्या रजई नाकरकेन स्वमातृपितृ पुण्यार्थे श्रीश्रेयांस-नाथबिंबं कारापितं प्रतिष्ठितं तं वोरसिद्धीय पूर्णिमापक्षे श्रीगुणकारित (?) तत्पट्टे श्रीउदयसुंदरसूरि तत्पट्टे ज्ञानसागरसूरिभिः प्रतिष्ठितं श्रीशोर-सिद्धीयग्रामवास्तव्यः ॥

(२७) संवत् १६१५ वर्षे पोस ( ष ) वदि ६ शुके श्रीगंधार वास्तव्यः प्राग्वाटज्ञातीय तेजपाल भा० लाडक सुत दो० । श्रीकर्ण भार्या सांगारदे सुत देवराज नाम्ना श्रीविमलनाथबिंबं कारापितं तपागच्छे श्रीविजयदानसूरिभिः प्रतिष्ठितं स्वश्रेयोर्थे ॥

(२८) संवत् १६९७ वष फा. शु. गरी श्रीपत्तनवास्तव्यः वृद्धप्राग्वाटज्ञा. वीगंजीता कनकांसुत सा देवचंद्र नाम्ना श्रीशंभवनाथबिंबं का. प्रतिस्था (६ठा)पितं स्वप्रतिष्ठायाम् प्र. व पातसाहि श्रीयाहांगोर (जहांगीर) प्रदत्त महातण(पा)बिरुद्धधारक त० श्रीविजयदेवसूरिभिः, श्रीविद्यापुरे दक्षिणदेशे ।

(२९) संवत् १७०२ वर्षे श्रीफागुणसुदि २ रवौ श्रीदेवगोरी(दालताबाद) वास्तव्यः उकेशज्ञातीय सं० भाइजी भार्या श्रीगडतादे नाम्ना स्वकुटुम्ब-श्रेयसे स्वकारितप्रतिष्ठितां ॥ मुनिसुव्रतस्वामिबिंबं. का. प्र. तपागच्छाधिराज विजयसेनसूरिपट्टालंकार भ. श्रीविजयदेवसूरिभिः महातीर्थे श्रीअन्तरिक्ष-पार्श्वनाथप्रतिमां श्रीसिरपुरे ।

(३०) सं. १८१० वैशाख शुदि १२ विजयनंदसूरिगच्छे शाह भदे दशा .....बिंबं कारितं प्रतिष्ठितं खरतरगच्छे जिनलाभसूरि ।

(आ लेख धातुनी भूतिं पर लपेक्षे छे.)

(३१) संवत् १८२७ वैशाख शुदि १२ शुके जैठीबाई, सुविधिनाथबिंबं का. प्रति. खरतरगच्छे भ.श्रीजिनलाभसूरिभिः ।

(૩૨) સં. ૧૮૪૩ રૂંદૈ વૈ (વૈ) વાચ શુદિ ૬ વુધે ઉસવાલજ્ઞાતીય વૃદ્ધશાખાયાં પ્ર.શ્રીફતેલાલજી તત્પુત્ર સાહ શ્રીસાકરલાલજી વિવંધર્મનાથવિવં (કારિતં) શ્રીવૃહત્કરતરઆચાર્યગચ્છે શ્રીરુપચંદ્રજીય સ્થાપી મટારક જં, શ્રીજિનચંદ્ર-સૂરિરાજ્યે ।

(૩૩) સં. ૧૮૪૩ ના વૈષાખ શુદિ ૬ શ્રીફતેલાલભાર્યા મટકૂ નામના... શ્રીશાન્તિનાથવિવં કારિતં પ્રતિ. જિનચંદ્રસૂરિભિઃ કરતર ગચ્છે) ।

(૩૪) સંવત્ ૧૯૨૧ વ. મહાસુદિ ૭ ગુરુદિને..... પ્રતિ. શ્રીમત્તપાગચ્છે મ. વિજયધરણેન્દ્રસૂરિઆદેશાત ।

(૩૫) સંવત ૧૯૨૧ વ. માઘશુદિ ૭ ગુરુ શ્રોતમિનાથજિનવિવં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીતપાગચ્છે ।

આ પ્રમાણે અહીં ઉપ લેખો આપવામાં આવ્યા છે. આમાંના મોટા ભાગના લેખો અપૂર્ણ છે એ સાચું છે, છતાં સંવત અને ગૃહસ્થો કે પ્રતિષ્ઠાપક આચાર્યોનાં નામો તેમજ ગચ્છ, શાખા, વંશ કે કુળનાં નામો આમાંથી સારા પ્રમાણમાં મળી રહે છે, અને એ જ આ લેખોની ખાસ ઉપયોગિતા છે.

વિદ્વાનોની સગવડ ખાતર આ લેખો આગવવળ ન આપતાં, સંવતના અતુકમ પ્રમાણે આપ્યા છે. પહેલો લેખ ૧૦૮૦ નો અને છેલ્લો ઉપ મો લેખ સંવત ૧૯૨૧નો છે. એટલે આ રીતે આ ઉપ લેખોમાં લગભગ નવસો વર્ષના લેખોની વાનગી મળી રહે છે.

## સ.... મા.... યા... ૨

### પ્રતિષ્ઠા

૧. ચાણોદ (મારવાડમાં) જોડ સુદિ છઠ્ઠના દિવસે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. પ્રતિષ્ઠા વખતે પૂજ્ય પં.ન્યાસજી મહારાજ શ્રી હિમ્મતવિજયજી આદિ પધાર્યા હતા.
૨. સાયરા (મેવાડ)માં જોડ સુદ નોમના દિવસે નવા દેગસરમાં પ્રભુજી પધરાવવામાં આવ્યા.
૩. સરોદરિયામાં જોડ સુદ ૧૪ના દિવસે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. પ્રતિષ્ઠા વખતે પૂજ્ય આ. મ. શ્રી વિજયયતીન્દ્રસૂરિજી પધાર્યા હતા.

### દીક્ષા

૧. ચાણુસ્માવાળા શેઠ ચતુરભાઈ તારાચંદે અષાઠ સુદી સાતમના દિવસે ઝગડિયામાં પૂજ્ય આ. મ. શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરિજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિશ્રી ચંદ્રપ્રભવિજયજી રાખવામાં આવ્યું અને તેમને પૂજ્ય આ. મ. શ્રી વિજયનેમિસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય બનાવવામાં આવ્યા.
૨. મૂળીવાળા ડોહારી જયંતીલાલ અમુલ્લામે વાપીમાં અષાઠ સુદી ૧૩ના દિવસે આ. મ. શ્રી વિજયસુભાભદ્રસૂરિજી મહારાજ પાસે તેમના શિષ્ય તરીકે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિશ્રી જયવિજયજી રાખવામાં આવ્યું.
૩. મહુધાવાળા શામળદાસભાઈએ કપડવંજમાં અષાઠ સુદી ૧૧ના દિવસે પૂજ્ય આ. મ. શ્રી વિજયકુમુદસૂરિજી પાસે તેમના શિષ્ય તરીકે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિશ્રી શીલવિજયજી રાખવામાં આવ્યું.
૪. સીનોરવાળા ભાઈ છોટાલાલે અષાઠ સુદી ૧૭ના દિવસે સીપોરમાં પૂજ્ય પં. શ્રી ચરણવિજયજી પાસે પૂજ્ય પં. શ્રી મેશ્વિજયજીના શિષ્ય તરીકે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિશ્રી નગીનવિજયજી રાખવામાં આવ્યું.
૫. વાવવાળા ભાઈ દેવસીલાઈએ અષાઠ સુદી ૧૨ના દિવસે સીપોરમાં પૂજ્ય પં. શ્રી ચરણવિજયજી પાસે તેમના શિષ્ય તરીકે દીક્ષા લીધી. દીક્ષિતનું નામ મુનિશ્રી દીપવિજયજી રાખવામાં આવ્યું.

### સ્વીકાર

આર્હત આગમોનું અવલોકન યાને તત્ત્વરસિક ચન્દ્રકાઃ—પ્રણેતા અને પ્રકાશક—હીરાલાલ રસિકદાસ કાપડિયા, સાંકડીશેરી, ગોપીપુરા, સુરત. મૂલ્ય દસ આના.

“શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ”નો

પ્રથમ વિશેષાંક

## શ્રી મહાવીર નિર્વાણુ વિશેષાંક

૨૨૮ પાનાના આ દળદાર વિશેષાંકમાં ભ. મહાવીરસ્વામીના જીવનને લગતા જુદા જુદા વિદ્વાનોના અનેક લેખો આપવામાં આવ્યા છે.

મૂલ્ય-ટપાલ ખર્ચ સાથે તેર આના

ખીન્ને વિશેષાંક

## શ્રી પર્યુષણુ પર્વ વિશેષાંક

૨૨૬ પાનાના આ દળદાર અને સચિત્ર વિશેષાંકમાં ભ. મહાવીરસ્વામી પત્રીના એક હજાર વર્ષના જૈન ઇતિહાસ ઉપર પ્રકાશ પાડતા, જુદા જુદા જૈન-અજૈન વિદ્વાનોના અનેક લેખો આપવામાં આવ્યા છે. તથા ભ. મહાવીરસ્વામીનું સર્વાંગમુંદર ત્રિરંગી ચિત્ર આપવામાં આવ્યું છે.

મૂલ્ય-ટપાલ ખર્ચ સાથે એક રૂપિયે

[ એ રૂપિયા ભરી ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ ના ગ્રાહક થનારને આ વિશેષાંક આલુ અંક તરીકે અપાય છે. ]

અભ્યાર પહેલાં પ્રગટ થયેલ બધાંય ચિત્રોથી ચઢિયાતું કળા અને શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ સર્વાંગમુંદર

## ભ. મહાવીરસ્વામીનું ત્રિરંગી ચિત્ર

જીવસતના સુપ્રસિદ્ધ ચિત્રકાર શ્રી. કનુ દેસાઈએ દોરેલું આ ચિત્ર પ્રભુની ધ્યાનસ્થ મુદ્રા અને વીતરાગ ભાવને સાક્ષાતકાર કરાવે છે.

૧૪”x૧૦” ની સાઈઝ સોનેરી બોર્ડર બહુ આર્ટ કાઈ

મૂલ્ય-આડ આના, ટપાલખર્ચના બે આના વધુ

લખે:

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ

જેશિંગભાઈની વાડી, ઘીકાંટા,

અમદાવાદ, (જીવસત).